

10586

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI

1.

DANCIG
NEMZETKÖZI JOGI HELYZETE

IRTA ÉS AZ EGYETEM NEMZETKÖZI
JOGI SZEMINÁRIUMÁBAN BEMUTATTA

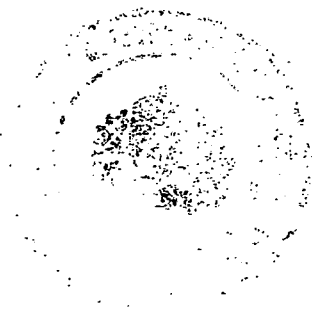
Dr. SZABÓ JÓZSEF

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA:
AZ EGYETEM BARÁTAINAK EGYESÜLETE

S Z E G E D
SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1934

100-100000

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000470211

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2

HELYBEN
OLVASHATÓ

81/91:

V	A			10586
---	---	--	--	-------

VB 10586

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI

1.

DANCIG
NEMZETKÖZI JOGI HELYZETE

IRTA ÉS AZ EGYETEM NEMZETKÖZI
JOGI SZEMINÁRIUMÁBAN BEMUTATTA

Dr. SZABÓ JÓZSEF

Helyszám: 15.

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA:

AZ EGYETEM BARÁTAINAK EGYESÜLETE

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

I. Dancig helyzete jogtörténelmi szempontból.

(Különös tekintettel 1920. január 10-án 1920. november 15-ig terjedő átmeneti időszakra.)

I. Az államok és a népek életét a világtörténelmi szükség-szerűség örök törvényei mozgatják. Nem véletlen az, hogy bizonyos fajok, bizonyos nemzetek világuralmat vívtak ki maguknak, mások pedig nyom nélkül kihullottak az „idő rostáján”. És nem véletlen az, hogy vannak területei a földnek, amelyek több állam érdekeinek ütközőpontjában lévén, örökös viszályok alapjául szolgálnak.

Ez a helyzet Dancignál is. Igaz, hogy mai különleges nemzetközi jogi helyzete csak a világháborút befejező versaillesi békeszerződés óta áll fenn, de már ősi idők óta vita és versengés tárgya volt a germán és szláv nemzetek közt. Állítólag¹ már az első lengyel király, Vitéz Boleszláv, kiterjesztette rá hatalmát 995-ben, viszont keletre tőle a Memel torkolatáig már ekkor is a poroszok földje terült el. A két nemzet érdeke tehát már ekkor keresztezte egymást, mivel a lengyeleknek úgyszólván létérdekük volt a tengerhez való kijutás, viszont ezt csak a keleti poroszoknak a többi germánoktól való elválasztásával érhették el. A XIII. sz.-ban a dánok el akarták foglalni ezt a területet, de nem sikerült. Annál veszélyesebbek voltak azonban a mindinkább szaporodó poroszok, akikkel Lengyelország csak a német lovagrend segítségével tudott megküzdeni. Ez nemcsak hogy megvédte Dancigot, hanem meg is tartotta azt — a saját számára. A lengyel felfogás szerint Dancig elnémetesítése csak ebben az időben kezdődik. A német lovagrend kezében maradt Dancig a XV. sz. közepéig.

¹ Tomcsányi J.: Dancig és a dancigi korridor. 1931. 3. l.

Ekkor (1454.) ismét függőségi viszonyba került Lengyelországgal, amely viszony Lengyelország felosztásáig (1795.) tartott.

Vitás, hogy már ennek a viszornak is nem volt-e a maihoz hasonló nemzetközi jogi jellege. Vannak, akik ilyennek tekintik.² Helyesebb azonban azok álláspontja, akik³ nem tekintik ezt a viszonyt nemzetközi jellegűnek, mivel nem nemzetközi szerződésen, hanem a lengyel királyok privilégiumán nyugodott, tehát inkább hűbérjogi alakulat volt.

Lengyelország második fölosztásakor újra Poroszország foglalta el Dancigot, de Napóleon 1807-ben szabad várossá tette. A tilsiti szerződés 19. §-a szerint Dancig független város lesz Porosz- és Szászország protekciója alatt (értvén protekció alatt az egyik fél által a másiknak ígért védelmet.) Dancig azonban ehhez a rendelkezéshez nem járult hozzá s mivel egyébként is állandóan francia megszállás alatt állt: a porosz-szász protekció csak papíron volt meg. Ellenben a francia függőségi viszony tényleg fennállott, annál is inkább, mivel Napóleon 1808-ban egy főkonzult küldött a rend fenntartására (mint írta: „...en qualité de notre Résident et Consul Général...”). Ez a függőségi viszony 1815-ig tartott, amikor Dancigot ismét bekebelezték Poroszországba.

Ez a helyzet azután állandó maradt egészen a világháborút befejező békeszerződésekig. Ezek u. i. feltámasztván Lengyelországot, újra felelevenítették a dancigi kérdést. Régi elv lévén a „vae victis”, a párisi békekonferencia első határozata Dancigot egyszerűen Lengyelországhoz csatolta. A német válasz hatása alatt azonban megváltoztatta ezt a határozatát, nem ugyan azért, mintha a német állam testének kettévágását mellőzni akarta volna, hanem egyszerűen azért, mert alapelveivel: a nemzetek önrendelkezési jogának elvével sehogy sem lehetett összeegyeztetni azt, hogy egy — minden lengyel történeti aspirációk ellenére — ma már szintiszta német várost Lengyelországhoz csatoljanak. Viszont tekintettel arra, hogy Lengyelországnak létérdeke a tengerhez való kijutás és hogy azt egyedül Dancigon keresztül közelítheti meg: a békekonferencia Né-

² Pl. Kaufmann: Das staatsrechtliche Verhältnis Danzigs zu Polen. 1920. 9. 1. szerint personalunio; Engelhardt: Les protectorats anciens et modernes. 1896. 162. 1. szerint protektorátus.

³ Mint pl. Schroeder: Die völkerrechtliche Stellung Danzigs. 1927. 7. 1.

metország hatalma alatt sem akarta hagyni ezt a várost. Az egymással engesztelhetetlenül összeütköző érdekek emé keresztüzében alakult azután ki Dancig mai különös nemzetközi jogi helyzete.

II. Dancig különleges jogi helyzete nem egy csapásra jött létre; a birodalomtól való elszakadás pillanatában u. i. nem lett egyszerre szabad várossá, hanem csak több hónapi előkészítés után. Kérdés, hogy ebben az átmeneti időben milyen volt Dancig nemzetközi jogi helyzete? A legtöbb író ezt nem egységesen dönti el, hanem ezt az átmeneti kort további két alkorszakra bontja.⁴ Eltérés csak a két alkor határának megállapítása közt van. Egyesek Dancignak mint önálló közületnek megalkotását tekintik az első, a szerződéssel való végleges rendezését pedig a második alkornak. De biztosabb határokat kapunk, ha azok nézetéhez csatlakozunk, akik az idegen hatalmak által való tényleges megszállást tekintik az első és második alkorszak közti határvonalnak.

a) A jogforrás, amely Dancig jogi helyzetét ma szabályozza, mint később látni fogjuk, vitás, az azonban, amely ebben az átmeneti korban irányadó volt, egészen kétségtelen: t. i. a versaillesi szerződés. Ennek 100. §-ában Németország lemond a szövetséges és társult főhatalmak javára Dancig területéről; ezt a területet körülírja, sőt a 101. §. egy bizottságot is küld ki a határok pontos megállapítására. Ennek folyománya a 105. §., melynek értelmében ezen a területen lakó német állampolgárok a szerződés életbeléptekor elvesztik ezen állampolgárságukat és Dancig szabad város állampolgárai lesznek, aminek elvi jelentőségén mit sem változtat a 106. §-ban megengedett optio jog. További következménye a területátengedésnek az, hogy a birodalom és a német államok itt fekvő javai is átszállanak a szövetséges és társult főhatalmakra (107. §.) s ezek mintájára Dancig pénzügyi terhei is, (108. §.).

Tehát látjuk, hogy a versaillesi szerződés életbeléptével a Dancig fölötti hatalom a Szövetséges és Társult Főhatalmakra szállt. Ez a hatalom azonban már keletkezésétől fogva korlátozott. A korlátozás a versaillesi szerződésben van, amely-

⁴ Így: *Redslob*: Le statut international de Danzig. R. 1926. (Id.: D.) 129. l.; *Schroeder*: i. m. 9. l. *Böhmert*: Die Rechtsgrundlagen der Beziehungen zwischen Danzig und Polen. W. 1930. 694. l.

ben a Szövetséges és Társult Főhatalmak a többi szerződő féllel szemben arra kötelezték magukat, hogy hatalmukat pontosan meghatározott módon és célból gyakorolják; *Redslob*⁵ szerint egy mondatba foglalható feladatuk: „ils doivent aider et guider Dantzig dans l'établissement de sa constitution.“

A 102. §-ban a Szövetséges és Társult Főhatalmak arra kötelezték magukat, hogy Dancigot szabad várossá alakítják s hogy az a Nemzetek Szövetségének védelme („protection“) alá kerül. A 103. §. szerint a szabad város arra hivatott képviselői a népszövetségi főbiztossal egyetértve ki fogják dolgozni Dancig szabad város alkotmányát s azt a Nemzetek Szövetsége garantálni fogja. További kötelezettségeket ró a Szövetséges és Társult Főhatalmakra a 104. §., melynek értelmében azok kötelesek szerződés megkötését közvetíteni Dancig és Lengyelország közt taxative meghatározott célokra és amely szerint ez a szerződés Dancig szabad városként való megállapításakor fog hatályba lépni, végül a 107. §. szerint a Szövetséges és Társult Főhatalmak kötelesek a német birodalom és a német államok részéről rájuk szállott dancigi javakat, ahogy a méltányosság kívánja: vagy a szabad városra vagy Lengyelországra átruházni.

Kérdés, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmakra ez a köteleességekkel korlátolt hatalom mikor szállott át? A felelet egyszerűnek látszik: a versaillesi szerződés életbeléptekor. Ez pedig nem az összes szerződő felek által való ratifikáláskor következett be, hanem a záradék értelmében akkor, amikor azt Németország és három Szövetséges és Társult Főhatalom ratifikálta s erről Párisban jegyzőkönyvet helyeztek el. Ez történt 1920. január 10-én.

Az ellen azonban, hogy a szövetségesek hatalma Dancig fölött ezen a napon kezdődött, két ellenvetést is hoznak fel. Az egyik az, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem ratifikálták a versaillesi szerződést, amelynek Dancigot átruházó rendelkezése ily módon a felek akaratmeg egyezése híján egyáltalában nem lépett hatályba. (Így *Bumke*). Ez ellenvetéssel szemben arra hivatkoznak,⁶ hogy az Egyesült Államok része

⁵ *Redslob*: D. 128. l.

⁶ *Loening*: Die völkerrechtliche Stellung Danzigs nach dem Friedensvertrag. 1920. 41. l.; *Schroeder*: i. m. 10. l.

hallgatólagosan a többi főhatalomra átszállottnak tekintendő. Szerintem ilyen átszállásra nem is volt szükség, mert a versaillesi szerződés életbelépésére különös szabályok állván fenn: az Egyesült Államok távolmaradása azt egyáltalában nem befolyásolta; ha pedig a szerződés életbelépett, akkor annak Dancigra vonatkozó része is életbelépett s az Egyesült Államok távolmaradása nem befolyásolja a Dancig fölötti hatalomnak a Szövetséges és Társult Főhatalmakra való átszállását, hanem legfeljebb csak az abban való osztozást.

Sókkal komolyabb egy másik ellenvetés. És ez az, hogy a szövetséges csapatok csak 1920. február 11-én vonultak be Dancigba, miután egy órával előbb a német csapatok onnan kivonultak; tehát a Dancig feletti hatalmat a négy szövetséges főhatalom csak ekkor s nem január 10-én vette át.

Ezek után kérdés, hogy mi volt Dancig jogi helyzete 1920. január 10. s február 11. között, vagyis átmeneti állapota első alkorszakában. Két nézet áll egymással szemben. Az egyik szerint fő a felek közti akaratmeg egyezés s így a Dancig fölötti hatalom 1920. január 10-én átszállt a négy Szövetséges Főhatalomra, ha azok tényleg csak később vették is ezt igénybe. Hivatkoznak a versaillesi szerződés 105. §-ára, mely a dancigiak német állampolgárságát már a szerződés életbelépésétől kezdve megszüntette s a négy főhatalom által a dancigi kormányelnöknek adott megbízásra (1920. január 13.), mely őt felhatalmazta az ügyek további vitelére.⁷ A másik nézet szerint fő a hatalom tényleges átvétele s így 1920. február 11-ig Dancig a német állam kötelékeibe tartozott. Ennek a fel fogásnak híve pl. *Redslob*,⁸ aki szerint a szerződésbe foglalt területátengedés csak lemondási ígéret (100. §.: „renonciation“) és így önmagában nem idézi elő a hatalom változását. „Ce changement ne peut s'accomplir que par des faits.“ Hasonlóan ír *Schroeder*⁹ is. Mi is ez utóbbi nézetet fogadjuk el, tekintettel arra, hogy a nemzetközi jogban a ténylegességnek igen nagy jelentősége van. Tehát Dancig szabad várossá alakulása első alkorszakában német államterület volt.

⁷ V. ö. *Rudolph*: Ist die freie Stadt Danzig ein Souveräner Staat? 1924. 75. l.; *Schoenborn*: Handbuch des Völkerrechts. II. 18. l.

⁸ *Redslob*: D. 128. l.

⁹ *Schroeder*: i. m. 12. l.

b) A második alkorszak a négy főhatalom csapatainak bevonulásától (1920. február 11.) a szabad város megalapításáig (1920. november 15.) tart. Ebben az időben Dancig úgy jogilag (a versaillesi szerződés következtében), mint tényleg a négy főhatalom uralma alatt állt. Ez az uralom, mint említettük, már eredetétől: a versaillesi szerződéstől fogva korlátozott volt, sőt egyetlen célja volt a szabad város megalkotása s így (mivel hivatását ezzel betöltötte¹⁰) önmagának a megszüntetése. A szabad város megalkotása két intézkedéshez volt kötve: egyrészt a dancigi alkotmány megalkotásához, másrészt Lengyelországhoz való viszonyának szerződési szabályozásához.

Az alkotmány megalkotását illetőleg már *Redslob*¹¹ rámutat arra, hogy a versaillesi szerződés 102. és 103. §§-ai egymásnak — legalább első látásra — ellentmondanak. A 102. §. szerint u. i. a Szövetséges Főhatalmak kötelezik magukat, a szabad város megalkotására, a 103. §. szerint pedig Dancig maga fogja alkotmányát s ezáltal önmagát megalkotni. Csak egy helyes magyarázat lehetséges: a Főhatalmak feladata nem Dancig megalkotása, hanem csak Dancig önmegalakulásának elősegítése, vagyis röviden: a kezdeményezés, a befolyás, az ellenőrzés. A dancigi alkotmányt valóban nem a Szövetséges Főhatalmak, hanem a 103. §. értelmében Dancig képviselői alkották meg. Igaz, hogy a Nagykövetek Konferenciája 1920. okt. 27-én az alkotmányt elismerte s életbeléptét 1920 nov. 15-re tűzte ki, de ezen határozatnak pusztán deklarativ jelentősége van. Nem alkotta meg az alkotmányt, hanem csak elismerte, kifejezván ezzel azt, hogy a szabad várost, mely az alkotmány megalkotásával önmagát is megalkotta, életképesnek és megalakultnak tartja s a hatalmat, mivel rendeltetését betöltötte, november 15-étől kezdve Dancigra, illetőleg a Nemzetek Szövetségére ruházta át. Az alkotmányt annak garantálója: a Nemzetek Szövetsége is elismerte, de csak több pont megváltoztatásának feltételével. A népszövetségi főbiztos csak ennek megtörténtekor (1922. május 11.) adta meg a végleges jóváhagyást,

¹⁰ V. ö.: De Lannoy: Le réglement de la question de Dantzig. R. 1921. 439. l.

¹¹ *Redslob*: D. 129. l.

amelyet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa két nappal később ratifikált.

Dancig szabad város megalakulásának második törvényes előfeltétele Lengyelországhoz való viszonyának szerződési szabályozása volt, amelynek közvetítésére a versaillesi szerződés 104. §-ában a Főhatalmak kötelezték magukat. Ezt a szerződést 1920. november 9-én a dancigi és lengyel delegátusok meg is kötötték s egyetlen példányát a francia köztársaság levéltárában helyezték el (párisi szerződés). Ez a szerződés csak a szabad város megalkotásakor (november 15.) lépett hatályba.

Kötelesek voltak végül a Szövetséges és Társult Főhatalmak a versaillesi szerződés 107. §-a értelmében kapott német állami javak felosztására, ami részint a párisi szerződéssel, részint a szabad város megalkotása után meg is történt.

Láttuk az eddigiekben a négy szövetséges főhatalom jogait és kötelességeit Danciggal szemben, szabad várossá alakulásának második alkorszakában. Kérdés, hogyan minősítsük Dancig ekkori jogi helyzetét? Államnak nem minősíthetjük, mert idegen hatalom alatt lévén, az államiság egyik lényeges feltétele: a saját főhatalom hiányozott. De gyarmatnak se tekinthetjük, mivel a gyarmat az anyaállam részét képezi, tehát azzal belső államjogi s nem nemzetközi jogi kapcsolatban áll.¹² Viszont a Dancig fölötti hatalom különbözött az egyes szövetséges főhatalmak külön államhatalmától; ezekből eredt ugyan, de a nemzetközi jog által egységgé kovácsolt főhatalom volt. Gyarmati protektorátusnak, melyet az uralkodó elmélet¹³ szintén nem nemzetközi, hanem állami jogi viszonyoknak tekint, ugyanezért nem tekinthető.

Kérdés, nem minősíthető-e államfragmentumnak? Ezt a fogalmat *Jellinek*¹⁴ alkotta meg, kiindulva abból, hogy vannak közületek, melyek ugyan nem államok, de az államiság egyes ismertetőjelei felfalálhatók bennük. Helyesebb azonban nem operálnunk az államfragmentum fogalmá-

¹² V. ö.: *Buza* Államterület és területi fenségjog. 1910. 100. l.

¹³ V. ö.: *Teghze*: Nemzetközi jog. 1930. 168. l.

¹⁴ *Jellinek*: Über Staatsfragmente. 1876. 216. *U. ö.*: Allgemeine Staatslehre. 1905. 632. l.

val, amelyről *Rehm*¹⁵ és *Redslob*¹⁶ kimutatták, hogy helytelen föltevéseken alapszik. „Az a föld, amely idegen államhatalom tárgya: idegen államhatalom területe s polgárai az idegen állam polgárai“, mondja *Rehm*. A három alkatrész nem választható szét. Az államnak csak akkor van területe s népe, ha van főhatalma is, tehát ha egyáltalán van állam. „Az eredeti hatalom jelensége — mondja *Redslob* is — nem lehet részlegesen adva. Vagy megvan, vagy hiányzik“. Dancigra vonatkoztatva ezt a nézetet, ahogy nem beszélhetünk a második alkorszakban önálló dancigi államhatalomról s államról, épúgy nem beszélhetünk dancigi államterületről s állampolgárságról sem. Területe u. i. négy főhatalom koimpériuma alatt állt. Lakói pedig legfeljebb fiktív állampolgároknak voltak tekinthetők.¹⁷ A versaillesi szerződés 105. §-a szerint ugyan a szerződés életbelépésekor a Dancig területén lakó német állampolgárok ipso facto elvesztik állampolgárságukat „und werden Staatsangehörige der Freien Stadt Danzig“. Ez azonban nyilvánvalóan hibás fordítása a hiteles francia s angol szövegnek, melyek szerint elvesztik az ottlakók a német állampolgárságot, de „azért hogy“ a szabad város polgárai legyenek („... en vue de devenir nationaux de la ville libre de Dantzig.“ „... in order to become nationals of the Free City of Danzig.“) A versaillesi szerződésből tehát nem következik az, hogy Dancig lakói a német állampolgárság elvesztése után rögtön dancigi állampolgárok lettek. Természetesen ebben az átmeneti időben is voltak a dancigiaknak bizonyos jogaik (ott-lakhatás, alkotmányozó hatalomban részvétel, az idegen hatalom általi védelemre való jog stb.) de ezek nem voltak állampolgári jogok.

Láthatjuk ezekből a fejtegetésekből, hogy Dancig jogi helyzete ebben az átmeneti állapotban csak a négy szövetséges főhatalom koimpériumaként fogható fel. A koimpérium az államkapcsolatok egy különleges alakja. Akkor keletkezik, ha a kapcsolatban levő államok egy területen, mely köztük föl-osztva nincs, államhatalmat gyakorolnak úgy, hogy az a hatalom egységes, tehát az egyes államokétól különböző hatalomként működik. A felek hatalmából tehát itt új hatalom nő

¹⁵ *Rehm*: Staatslehre. 1899. 170. l.

¹⁶ *Redslob*: Abhängige Länder. 1914. (Id.: A.) 136. l.

¹⁷ V. ö.: *Schroeder*: i. m. 15. l.

ki, amely nem emelkedik azok fölé, mint a szövetséges államnál; inkább a *Redslob*¹⁸ által felismert „pouvoir latéral” fogalomhoz áll közel, de attól is különbözik annyiban, hogy koimpérium esetében a hatalmat összetevő államok közt még állam-szövetség sincs. Példák a koimpériumra: az Új Hebridák francia-angol, Soudan angol-egyiptomi uralom alatt. Ilyen kapcsolat volt Magyarország s Ausztria közt Bosznia-Hercegovina felett (1908—1920), Anglia, Németország, Egyesült Államok közt a Samoa szigetekre vonatkozólag (1899-ig) stb. Dancig a négy szövetséges főhatalom koimpériuma alatt állt. Tehát olyan idegen hatalomnak volt alávetve, amely a négy főhatalom hatalmából nőtt ki, amely azonban mégsem volt az egyes főhatalmak hatalmaival azonos. Dancig azok alkotmányának nem volt alávetve s azok számára külföldet képezett. Ez a hatalom egy személy: a főhatalmak biztosá kezében egyesült, aki azt a szabad város megalkotásáig gyakorolta is. *Redslob*¹⁹ szerint Dancig ekkori helyzete a Saarterület helyzetéhez hasonlít. Hasonló vonások: két országtól függés; egy államkonzorcium szuverénitása; a hatalomnak egy helyszíni hatóságra való delegációja; abszolút uralom.

Összefoglalásul: Dancig nemzetközi jogi helyzete a versaillesi szerződés hatálybaléptétől a szabad város megalkotásáig két stádiumon ment keresztül: az elsőben német államterület volt, a másodikban pedig a négy szövetséges főhatalom koimpériuma alatt állott. Ez az állapot természetesen csak átmeneti volt, mint általában minden koimpérium. A hatalmak egyensúlya csak muló jelenség lehet s ez a körülmény a koimpérium megszűnéséhez vezetett volna akkor is, ha ez szerződésileg nem lett volna kikötve.²⁰

¹⁸ *Redslob*: D. 137. l.

¹⁹ *Redslob*: D. 128. l.

²⁰ *Hold-Ferneck*: Lehrbuch des Völkerrechts. 1930. I. 227. l. szerint a Saarterület, a mandatum alatti területek s Dancig szabad város még mai helyzetében is „coimperium inaequale” a versaillesi szerződés szignatáriusainak s a Nemzetek Szövetsége tagjainak a főhatalma alatt.

II. Dancig szabad város helyzete jogtartalmi szempontból.

1. Jogforrások.

Dancig jogi helyzetét mindenekelőtt az általános nemzetközi jog szabályai rendezik. Tehát a nemzetközi szokásjog, ahova az úgynevezett állami alapjogok is tartoznak s a nemzetközi szerződések, melyeket kötött. Ránk nézve főleg az utóbbiak a fontosak, mert Dancig különleges jogi helyzete ezekben van szabályozva. E különleges jogi helyzet alapjául két szerződés szolgál: a versaillesi s az ez alapján kötött párizsi szerződés.

E két szerződés egymáshoz való viszonya és így jogi természete is felette vitás. Az egyik nézet szerint²¹ Dancignak úgy a Nemzetek Szövetségéhez, mint Lengyelországhoz való viszonyát a versaillesi szerződés rendezi s a párizsi szerződés nem más, mint azoknak a köteleességeknek precizírozása, amelyeket a versaillesi szerződés hozott létre. A másik szerint²² Dancignak a Nemzetek Szövetségéhez való viszonyát valóban a versaillesi szerződés szabályozza, Lengyelországhoz való viszonyát azonban nem ez, hanem a párizsi szerződés rendezi s ebben a vonatkozásban a versaillesi szerződés csak előszerződés (*pactum de contrahendo*) volt. Kérdés ezek után, hogy melyik elmélet a helyes? Ennek eldöntése igen nagy fontosságú, mert Dancig jogi helyzetét a két elmélet egészen eltérően ítéli meg.

Az első nézetre jellemző *Redslob*²³ hasonlata, aki szerint Dancig „est comparable à un enfant auquel il manque un bras quand il vient au monde.” Valóban: ha a versaillesi szerződést tekintjük Dancig jogi helyzete alapjának, akkor Dancig már keletkezésétől fokva csonka s korlátozásai nem saját akaratán,

²¹ Képviselői pl. *Gonsiorowski*: La Société des Nations et Problème de la Paix. 1927. I. 359. l., *Redslob*: D. 134. l., *Huber*: Individual opinion: Free City of Danzig and International Labour Organisation, 18. sz. 1930. 29. l. s úgy látszik *Schroeder*: i. m. 35. is.

²² Képviselői pl. *Schücking-Wehberg*: Die Satzung des Völkerbundes. 1924. 121. l.; *Böhmert*: i. m. 694. l. s u. ö.: Die Rechtsgrundlagen der Beziehungen zwischen Danzig und Polen. 1933. 23., 45. s köv. lapok.

²³ *Redslob*: D. 135. l.

hanem egy idegen akaraton nyugosznak. A versaillesi szerződésnek ugyanis Dancig nem alanya, hanem tárgya, hiszen azt Dancig megalkotása előtt kötötték. Dancig Lengyelország javára felállított korlátai tehát „szervi korlátok“, amelyeket a két érdekelt fél nem módosíthat az összes többi szerződő felek, illetőleg az ezek helyébe lépő Nemzetek Szövetségének hozzájárulása nélkül. S mivel Lengyelország e jogokról való lemondása is változást jelentene Dancig jogi helyzetén, az is csak a szerződő felek hozzájárulásával lehetséges.²⁴ *Redslob* fölhozza, hogy a párizsi szerződés már keletkezése szerint sem lehet önálló szerződés, mivel megkötésekor (november 9.) Dancig még nem volt szabad város s mint koimpérium alatti területnek szerződéskötési joga nem volt. A szerződéseknél föltétlenül szükséges ratifikáció is elmaradt. Csak Danciggal együtt lépett hatályba, de már előbb érvényes volt, ami csak úgy lehetséges, ha nem önálló szerződés, hanem a versaillesi szerződés magyarázó és végrehajtó rendelete.

Hogy a versaillesi szerződés megszűnése milyen hatással volna Dancig fennállására, az vitás e nézet képviselői közt. A mérsékelttek szerint Dancig önmaga alkotta meg magát s a versaillesi szerződés csak lehetővé tette ezt a megalakulást; ezért annak megszűntével Dancig ipso iure nem szűnnék meg, hanem csak akkor, ha működése tényleg lehetetlenné válnék, (pl. a német csapatok bevonulnának területére). Így *Redslob*, *Böhmert*, *Schroeder*. A túlzóbbak²⁵ szerint a versaillesi szerződés megszűnése esetén Dancig szabad város ipso iure megszűnnék önálló közület lenni, hiszen Dancig voltakép nem is önmaga alkotta meg magát;²⁶ alkotmányozó gyűlése csak előkészítő bizottság volt s az általa készített tervezetet csak a Nemzetek Szövetségének a Tanácsa tette alkotmánnyá. Ez az értelmezés azonban ellenkezik magával a versaillesi szerződéssel, amelynek 103. §-a azt rendeli, hogy a dancigi alkotmányt Dancig képviselői alkossák meg; s ellenkezik a Nemzetek Szövetsége által elismert alkotmány azon rendelkezésé-

²⁴ *Makowski*: La situation juridique du territoire de la ville libre de Dantzig. G. 1923. 45. l. szerint Németország kivételével, amelynek hozzájárulása nem szükséges.

²⁵ V. ö.: *Levesque*: La situation internationale de Dantzig. 1924. 103. l.

²⁶ V. ö.: *Gonsiorowski*: i. m. 373. l.

vel, hogy azt Dancig bármikor megváltoztathatja. Igaz, hogy úgy megalkotásához, mint megváltoztatásához szükséges a Nemzetek Szövetségének hozzájárulása, ez azonban kizárólag a közöttük lévő védelmi viszony következménye. Tehát a versaillesi szerződés megszűnése még akkor sem idézi elő ipso iure a szabad város megszűnését, ha azt tekintjük Dancig jogi helyzetének alapjául.

A másik elmélet szerint a párizsi szerződés, mint önálló jogforrás képezi a Dancig-Lengyelország közti viszony alapját. A versaillesi szerződés 104. §-a nem tartalmaz jogszabályt erre a viszonyra, hanem csak a célokat állapítja meg, melyeket a feleknek a szabályozáskor szem előtt kell tartaniuk. A 104. §. alapján Lengyelország nem nyert semmilyen jogot Danciggal szemben, csak a szövetségesekkel szemben nyert jogot arra, hogy Dancigot csak akkor ismerik el a nemzetközi jogközösség tagjául, ha Lengyelországgal a 104. §. alapján szerződést köt. A 104. §. taxatioja e felfogás mellett csak a korlátozás maximumát jelenti, aminek megtartására a szövetségesek Németországgal, mint másik szerződő féllel szemben kötelezték magukat. Erősíti ezt a felfogást az, hogy a november 9-én kötött párizsi szerződést csak a két érdekelt fél írta alá és nem a versaillesi szerződés összes szignatáriusai; valamint az is, hogy tartalmát a felek — a 40. §-a szerint — megváltoztathatják. A párizsi szerződés egyébként is több helyen módosítja a versaillesi szerződés rendelkezéseit, ami, ha annak végrehajtó és magyarázó rendelete lenne, nem volna lehetséges. Ez elmélet szerint tehát — szemben Redslob fent idézett hasonlatával — nem csonka gyermekként jött Dancig a világra, hanem felségjogai teljével s csak később mondott le egyes felségjogairól azért, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak formailag is elismerjék nemzetközi jogalanyiságát.

Ha ezek után döntenünk akarunk a felett, hogy a két nézet közül melyik a helyes, meg kell állapítanunk, hogy igaza van *Böhmert*-nek,²⁷ aki szerint a vita, minden elméleti fontossága ellenére is, csak történeti jelentőségű. Jogtartalmi szempontból ugyanis akár önálló szerződés, a párizsi szerződés, akár a versaillesi szerződés értelmezése, ma mindenképpen ez alkalma-

²⁷ *Böhmert*: i. m. 101. l. U. 6.: i. m. 1933. 32. l.

zandó még akkor is, ha ez utóbbival ellentétes rendelkezéseket tartalmaz.

Jogfogalmi szempontból a két elmélet közti lényeges különbség a korlátok megváltoztatási módjával szemben elfoglalt álláspontban lenne. Dancig ugyanis mindkét elmélet szerint önmaga alkotta meg magát, csak hogy az első elmélet szerint már a priori bizonyos korlátok között, melyek kollektív erővel hozatván létre, csak kollektív erővel szüntethetők meg; viszont a második elmélet szerint a korlátok partikuláris egyezmény-nel hozatván létre, a két érdekelt fél által meg is változtat-hatók.

A két elmélet közti eltérést sikeresen hidalja át *Anzilotti*,²⁸ aki szerint a Dancig-Lengyelország közti viszony a versaillesi szerződésen alapul — ennyiben igaza van az első elmélet-nek; — azonban ez nem jelenti azt, hogy Dancig és Lengyel-ország kétoldalú szerződéssel azt a népszövetségi főbiztos vétő-jogának fömtartásával nem módosíthatná! Igaza van *Anzilotti-nak*: a kollektív szerződéssel szabályozott viszonyt nem csak kollektív szerződéssel lehet megváltoztatni. Ha nem ez volna a helyzet, a páris-környéki békeszerződések az érdekelt felek közös megegyezésével nem lennének módosíthatók. A történelem is azt mutatja, hogy az államok kollektív szerződéssel szabá-lyozott viszonyaik felett épp oly szabadon rendelkeztek, mint egyéb viszonyaik felett. Pl. Poroszország, Ausztria stb. a bécsi kongresszustól (1815.) nyert területeiket a szignatáriusok megkérdezése nélkül ruházták át más államokra. Dánia pedig 1920-ban megkapván a Szövetséges Főhatalmaktól Észak-schleswiget, kifejezetten kötelezte magát, hogy a felett csak a Nemzetek Szövetségének hozzájárulásával rendelkezik. Mi szükség lett volna erre a korlátozásra, ha egyébként nem rendelkezne azzal szabadon?

Tehát akármelyiket fogadjuk el e két nézet közül, gyakor-latilag odajutunk, hogy Dancig jogi helyzetének a megváltoz-tatásához nem szükséges — a népszövetségi főbiztos vétőjogá-tól eltekintve — a két érdekelt félen kívül a többi állam hozzá-járulása is. Az 1920. november 9.-i párizsi szerződés is ilyen kétoldalú megegyezéssel alkotott változtatás és nem a ver-

²⁸ *Anzilotti*: Individual opinion: Free City of Danzig and Interna-tional Labour Organisation. A. 18. sz. 24. l.

saillesi szerződés egyszerű magyarázó, vagy végrehajtó rendelete. Végezetül még csak annyit, hogy 1932. II. 4.-i véleményében, (melyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának kérésére hozott) a Hágai Állandó Nemzetközi Bíróság is ahhoz a nézethez csatlakozott (9 szavazattal 4 ellen), amely nézet a párisi szerződést tartja a dancig—lengyel viszony alapjának. Így a pozitív jog szempontjából a vita nemcsak gyakorlatilag, hanem elméletileg is eldöntöttnek tekinthető. Később egyéb megállapodások is jöttek létre Lengyelország és Dancig között, melyek közül legnevezetesebb a párizsi szerződést kiegészítő 1921. október 24.-i varsói szerződés.

Jogforrást képeznek Dancig és Lengyelország közötti vonatkozásban a nemzetközi egyezmények mellett a népszövetségi főbiztos döntései is, akit a versaillesi szerződés 102. §-a s a párizsi szerződés ruházott fel ezzel a hatalommal.²⁹ Határozatát azonban a felek megfeleltethetik a népszövetségi Tanácshoz s másrészt egymással kötött szerződéssel helyettesíthetik is azt, amit elég gyakran meg is tesznek.

2. Dancig szabad város helyzetét megállapító tételes nemzetközi jogszabályok.^{29a}

Azok a korlátozások, melyek Dancig szabad város különleges jogi helyzetét előidézik, tartalmuk alapján két csoportba oszthatók aszerint, hogy Dancignak Lengyelországgal, vagy a Nemzetek Szövetségével szemben való viszonyából következnek-e. Lássuk ezeket egyenként.

A) A Lengyelország-Dancig közötti viszony.

Dancignak Németországtól való elszakítása s önálló állami léte annak következménye, hogy Lengyelországnak a tengerhez való kijutás szempontjából szüksége volt Dancigra s mivel azt német lakossága következtében nem sikerült meg-

²⁹ V. ö.: Kraus: Die Stellung des Völkerbundkommissars in Danzig. J. 1926. 985. l.

^{29a} Az itt ismertetendő nemzetközi szerződések, törvények, bírói és főbiztosi döntések teljes szövegét lásd: Lewinsky-Wagner: Danziger Staats- und Völkerrecht (Danziger Rechtsbibliothek. Bd. 11.) 1927.

kapnia, kivívta magának a jogok egész tömkelegét, hogy a tengerhez való szabad-kijutást a bekebelezés-meghiúsulása dacára is biztosítsa. Ez a törekvés tehát a Dancig-Lengyelország közötti viszonyoknak a rugója és alapmotívuma.³⁰ A jogviszony egyébként részint kül-, részint belügyi területén korlátozza Dancigot.

a) Lengyelország befolyása Dancig külügyeire.

A versaillesi szerződés 104. §. 6. pontja értelmében a Szövetséges Főhatalmak közbejöttével kötendő szerződés Lengyelországra ruhazza át Dancig szabad város külügyeinek vezetését s állampolgárainak külföldi védelmét. *Damme*³¹ mutatott rá először arra, hogy a német szöveg rosszul fordítván le az angol és francia szöveg rendelkezéseit, a külügyek intézésének átruházásáról beszél. Ahelyett ugyanis, hogy a francia „la conduite des Affaires extérieures“ s az angol „the conduct of the foreign relations“ kifejezést „die Führung der auswärtigen Angelegenheiten“ kifejezéssel adná vissza: „die Leitung der auswärtigen Angelegenheiten“-ről beszél. Mivel azonban az angol s francia szöveg a hiteles, Lengyelországra nem a külügyek intézése, hanem csak azok vezetése tekintendő átruházottnak.

Ez pedig lényeges különbség. Ha ugyanis csak a külügyek vezetése szállott át Lengyelországra, akkor azok intézése elvileg Dancigot megillető jog. Ez egyébként abból is következik, hogy e jogát Dancig két vonatkozásban: a Nemzetek Szövetségével s Lengyelországgal való viszonyában tényleg gyakorolja is.

Lengyelország tehát nem gyámja, csak meghatalmazottja Dancignak. Vezeti Dancig külügyeit, mert Dancig csak az ő közvetítésével intézheti azokat, de Dancigot semmiféle cselekedetre nem kényszerítheti.

Abból, hogy Lengyelország csak közvetítő illetőleg meghatalmazott gyanánt vezeti Dancig külügyeit, következik az is, hogy ez nemcsak joga, hanem kötelessége is; Dancignak a

³⁰ Így *Piccioni*: Le statut international de Dantzig. G. 1921. 106. l. Nem szabad azonban a tengerhez való kijutást nemzetközi jogi jogigénynak fölfogni. V. ö.: *Böhmert*: i. m. 1933. 8. s köv. l. s az ott idézett jogtudósok (*Alvarez, Davis, Duguít, Fauchille, Weiss, Finlay*) egybehangzó véleményével.

³¹ *Damme*: Freiheit der Freien Stadt Danzig. 1920. 53. l.

külgügyek közvetlen vezetéséről való lemondása Lengyelországra a dancigi érdekek védelmének kötelezettségét rója.³² A főbiztos döntése (1921. december 17.) szerint Lengyelország csak akkor tagadhatja meg Dancig külügyi természetű kérelmének a teljesítését, ha az kétségtől beleütközik a lengyel érdekekbe és nem kényszerítheti Dancigot annak nem tetsző külpolitikára:

Lengyelországnak tehát joga van Dancig külügyi vezetésére, de csak Dancig érdekeinek tiszteletben tartásával (ezért minden rá is vonatkozó határozata előtt tanácskoznia kell Danciggal); másrészt kötelessége is Dancig külügyeinek a vezetése, azonban csak saját politikai érdekeinek a sérelme nélkül.

Mivel Dancig külügyeinek vezetése Lengyelországra van ruházva, korlátozást szenved Dancignak a követekre, konzulokra s általában a diplomáciai képviselők küldésére és fogadására való joga s ezzel kapcsolatban módosul polgárainak külföldön való védelme is.

Az aktív követjog, vagyis a követküldési jog gyakorlása Dancigot általában nem illeti meg. Mivel pedig az állampolgárok védelme külföldön a követ feladata, Dancig állampolgárait külföldön Lengyelország tartozik védelmezni, hiszen a dancigi követek funkciói Lengyelországra ruháztattak át. Mivel pedig útleveleket állampolgárainak maga Dancig ad (1924. május 9.-i egyezmény), ez csak lengyel vízummal ellátva jogosít a lengyel védelemre. (Vízum megszerzésére azonban a dancigi állampolgár nem köteles.) Az, hogy a lengyel követségek egyuttal dancigi követségek is: külsőleg is kifejezésre jut az által, hogy Dancig színeit és jelvényeit is viselik, a dancigi állampolgár velük saját anyanyelvén, tehát németül is érintkezhet s Dancig levélváltás után is érintkezhetik velük, de mivel Lengyelország jogosult felülvizsgálni hogy ez érdekeibe nem ütközik-e: ezt csak Lengyelország közvetítésével teheti.

Egy főbiztosi döntés (1922. augusztus 24.) szerint nemzetközi konferenciákon se képviseltetheti magát külön és nem szavazhat külön; de küldhet egy vagy több delegátust, akik

³² V. ö.: *Schücking-Wehberg*: i. m. 123. l., *Redslob*: D. 132. l. Ellenkezőleg: *Makowski*: i. m. 14. l.

a szabad város érdekeit érintő gazdasági természetű vitákban résztvehetnek.

Említettük már, hogy Dancig külügyeit Lengyelországgal s a Nemzetek Szövetségével szemben maga vezeti és Lengyelország közvetítésére nem szorul rá. Lengyelország közvetítése ugyanis önmagával szemben elképzelhetetlen a Nemzetek Szövetségével szemben pedig, amely mint a Dancig-Lengyelország közti viszony védője és bírója, felettük áll; felesleges. Ennek az aktív követjog szempontjából az a jelentősége van, hogy e két közülethez küldhet követeket, mivel intézkedési joga ebben a viszonylatban korlátozva nincs. A Nemzetek Szövetségével szemben ez vitán felül áll: a dancigi alkotmány 41. §-a szerint a szenátus feladata a Nemzetek Szövetségének Tanácsához küldendő tag kijelölése akkor, ha ott valamely Dancigot érintő ügyet tárgyalnak. Ugyanígy küldhet Dancig Lengyelországhoz is ad hoc diplomáciai képviselőt diplomáciai tárgyalások illetőleg szerződéskötés céljából. Vitás, hogy vajjon állandó követet is tarthat-e Lengyelországban? A fent kifejtettek szerint igen, bár ezt a jogát tényleg mindmáig nem vette igénybe. Ezért a lengyel területen levő dancigi alattvalók védelme a Dancigban székelő népszövetségi főbiztos hatáskörébe tartozik. A lengyel állam ugyanis saját magával szemben nem védheti őket. Dancignak pedig jelenleg nincs képviselője Lengyelországban.

Korlátozva van Dancig aktív konzuljoga is, mivel önálló konzulátusokat nem tarthat. Arra azonban a párizsi szerződés 3. §-a értelmében joga van, hogy azon idegen helyeken levő konzulátusokba, hol fontos gazdasági érdekei vannak, egy vagy több dancigi állampolgár beosztását igényelhesse, akik a lengyel kormánynak felelnek, a lengyel konzul vezetés alatt állanak, de a dancigi állampolgárok érdekeit érintő ügyekkel bízandók meg. Az ilyen dancigi konzuli attaché dancigi állampolgár marad, sőt csak mint ilyen maradhat meg állásában. Ezért nem lengyel hivatalnok s Dancig bármikor visszahívhatja. Danciggal érintkezhetik, de csak előjárója: a lengyel konzul útján. Dancig nem mindenütt, hanem csak gazdaságilag ránézve jelentős helyen tarthat konzuli attachét. Hogy mely hely tekinthető ilyennek, azt Lengyelországgal közösen dönti el, vita esetén pedig döntőbíró, vagy a főbiztos dönt.

Az 1924. november 8.-i főbiztosi döntés 13 ilyen helyet állapított meg, de tényleg Dancig mindmáig csak egyetlen helyre: Hamburgba küldött konzul attachét.

Különleges helyzete van Dancignak nemcsak mint küldő, hanem mint fogadó államnak is. Passív követségi joga ugyanúgy korlátozva van, mint az aktív. Mivel külügyeit nem maga vezeti a követek fogadásának a jogáról is lemondott. Nem vonatkozik azonban ez a lemondás a Nemzetek Szövetségével s Lengyelországgal szemben való viszonyára, tehát ezek követeit fogadhatja. A Nemzetek Szövetsége azonban — bár kétségtelenül jogosult volna — nem szokott követeket küldeni se Dancigba, se más államhoz, így Dancignak ez a joga nem bír gyakorlati jelentőséggel. Van ugyan Dancigban egy népszövetségi főbiztos, aki élvezi a diplomáciai kiváltságokat, de ennek jogállása különbözik a követekétől s a Nemzetek Szövetsége Dancig fölötti védelmi funkciójával függ össze. Lengyelország ellenben valóban tart állandó követet Dancigban a párizsi szerződés 1. §-a értelmében, mely szerint a lengyel kormánynak egy diplomáciai képviselője fog Dancigban székelni és közvetíteni Dancig és a lengyel kormány közt. Hatásköre a közvetítés lévén, követnek tekintendő s a lengyel „miniszter” címzés csak mint a követek egy osztályának címe (ministre plénipotentiaire) alkalmazható rá: a politikai célzattal alkalmazott főbiztos elnevezés pedig egyáltalán nem illeti meg. Mint követ, nem sértheti a fogadó állam szuverénitását s a követekre vonatkozó általános nemzetközi jogi szabályok értelmében állama által bármikor visszahívatható s személyi okokból elfogadása is megtagadható. Ép ezért működésének megkezdése előtt Dancig megerősítése is kívánható lenne. Az, hogy Dancig ezzel a jogával még nem élt, nem jelenti Lengyelországgal szemben való alárendeltségét, mint *Levesque*³³ állítja.

A Dancigban székelő lengyel hivatalnokok diplomáciai jogait illetőleg egy főbiztosi döntés (1923. május 23.) majd egy megegyezés (1923. december 6.) megállapította, hogy csak a kizárólag diplomáciai ügyekkel foglalkozó lengyel hivatalnokok élvezik a területenkívüliséget. Ezek száma 62. Ha ezek-

³³ *Levesque*: i. m. 47. l.

hez hozzászámítjuk a népszövetségi főbiztost, a Dancigban levő dán főkonzult, mint a Korridor-döntőbírótság elnökét s ugyanezen bíróság német tagját és szakértőjét, a később ismertetendő Kikötőbizottság elnökét és öt lengyel tagját, megállapíthatjuk, hogy összesen hány személy élvez diplomáciai előjogokat Dancigban.³⁴

Korlátolt Dancig passív konzuljoga is. Konzulok lehetnek ugyan a területén, de a párizsi szerződés 4. §-a szerint azoknak az exequaturt (bár Danciggal egyetértésben) Lengyelország adja. A fogadó állam *Lewinsky*³⁵ szerint mégis Dancig és nem Lengyelország, mivel előbbi lengyel közvetítés nélkül is közlekedhetik velük. Jelenleg 32 konzulatus van Danzigban, melyek közül 7 főkonzulatus, 25 pedig konzulatus. Van két úgynevezett külkonzulatus is (japán, cseh), értvén ez alatt azt, hogy a varsói japán konzulatus egyik tagja a dancigi ügyeket is vezeti, a poseni cseh konzul pedig dancigi exequaturt is kapott. Ezek tehát a fogadó állam: Dancig területén kívül székelnek. A konzulok egyébként az általános nemzetközi jog szabályai értelmében Dancigban sem területenkívüliek, de hivatali tevékenységük nincs alávetve a fogadó állam ítélkezésének s hivatalos levelezésük sérthetetlen.

Dancig szerződéskötési joga is korlátozva van, éppúgy mint a követjog, hiszen a külügyek vezetésébe a szerződéskötés is beletartozik. Hogy azonban alapjában véve ez a jog is Dancigot illeti meg s csak a vezetés Lengyelországé, azt mutatják a következők. Mivel Lengyelország joga a külügyek vezetését illetőleg Dancig érdekei által korlátozva van, szerződést se köthet Dancigra kiterjedő hatállyal annak megkérdezése nélkül. Ezt világosan kimondja a párizsi szerződés 6. §-a, amely szerint „Dancig szabad várost érintő nemzetközi szerződéseket, vagy egyezményeket Lengyelország csak Danciggal való előzetes tanácskozás után köthet“. Igaz, hogy Dancig szava itt pusztá vótum consultativum, mert Lengyelország saját érdekei ellen nem köteles Dancig érdekeinek megvalósítására, de jelentőségét mutatja az, hogy a 6. §. szerint „ennek a tanácskozásnak eredményét a népszövetségi főbiztos tudomására

³⁴ Lásd *Lewinsky*: Das Gesandtschafts- und Konsulatsrecht der Freien Stadt Danzig. V. 1930. 51. l. statisztikáját.

³⁵ *Lewinsky*: i. m. 71. l.

kell hozni". A főbiztosnak pedig joga van minden olyan Dancigot érintő nemzetközi szerződés, vagy egyezmény ellen vétőjét bejelenteni, mely a Nemzetek Szövetsége Tanácsának véleménye szerint a párizsi szerződésbe, vagy Dancig jogállásába ütközik. Ezekből folyik, hogy Dancigot a ratifikáció joga nem illeti meg, hiszen az is a szerződéskötéshez tartozik, sőt annak épp a legjelentékenyebb aktusa. Így döntött a főbiztos is (1922. november 3.), aki szerint Dancig nem ratifikálhat lengyel cselekvést. Egyetlen szerepe a tanácskozás, amelyre alkotmánya 41. §-a értelmében a szenátus jogosult. *Redslob*³⁶ ebből vont következtetése azonban, hogy Lengyelország teljhatalmat kapott Dancigtól a szerződéskötésre, a tanácskozási jog nagy jelentősége következtében nem fogadható el.

De más körülmények is szólnak amellett, hogy a szerződéskötés joga voltaképpen Dancigot illeti meg és csak annak gyakorlása szállott át Lengyelországra. Így egy Dancig-Lengyelország közti egyezmény (1924. május 4.) értelmében a Dancigra is vonatkozó kereskedelmi szerződéseket Lengyelország a saját nevében köti ugyan, de azt, hogy Dancig is szerződő fél, külön ki kell fejeznie a következő formulával: „a versaillesi szerződés 104. §-a s a párizsi szerződés 2. és 6. §§-ai értelmében a dancigi külügyek vezetésével megbízott lengyel kormány fenntartja magának a jogot annak kinyilvánítására, hogy e szerződésnél a szabad város szerződéskötő fél és a ráháruló jogokat s kötelezettségeket elvállalja”.

Sőt két vonatkozásban: a Nemzetek Szövetségével s Lengyelországgal szemben egészen önállóan, lengyel közvetítés nélkül köthet Dancig szerződéseket, ami annak a következménye, hogy külügyeit ebben a két vonatkozásban önállóan intézi. Igaz, hogy ezeket a szerződéseket nem ratifikálják, de ennek célszerűségi s nem elvi okai vannak, mint a főbiztos egy döntése (1922. november 7.) megállapítja.

b) Lengyelország befolyása Dancig belügyeire.

Lengyelország Dancig belügyeire irányuló jogkörét, éppúgy mint a külügyekre irányulót, a tengerre való kijutás végett kapta meg. Elsősorban szüksége volt Lengyelországnak e célból arra, hogy Dancig kikötőjének igazgatásában része

³⁶ *Redslob*: D. 131. 1.

legyen. Azután arra, hogy ha politikailag nem csatolhatja is magához Dancigot, legalább gazdaságilag érdekeihez kapcsolja; ez vezetett a vámunióra. Szüksége volt a kikötővel való érintkezés végett a vasútak és viziútak (Visztula) ügyeibe való befolyásra, posta- és táviróberendezésekre és — hogy egyéb áruk között hadianyagokat is szállíthasson külföldről és külföldre — hadianyagrakhelyre. A kikötőn át való közlekedés célját szolgálja végül a lengyel államvagyon és a hatóságok, valamint a lengyel állampolgárok Dancig területén való jogi helyzetének szabályozása. Lássuk ezeket egyenkint.

aa) A kikötő és a viziútak.

A versaillesi szerződés 104. §. 2—4. pontjai értelmében Lengyelországot minden korlátozás nélkül megilleti a kikötő és a viziútak élvezete és használata valamint azok javítása s a viziútak feletti felügyelet. A párizsi szerződés azonban korlátozza ezeket a kiváltságokat s Lengyelország az orosz szovjettel való háborúja s angol befolyás következtében kénytelen volt e korlátozásokat elfogadni.

A párizsi szerződés szerint a kikötő Dancig s Lengyelország közös igazgatása alá került, azonban nem közvetlenül, hanem egy e célból alkotott dancigi—lengyel nemzetközi szerv: a kikötőbizottság (Conseil du Port et des Vois d'eau de Dantzig) által. Ennek szervezetét a párizsi szerződés 19. §-a határozza meg. Tagjai Dancig s Lengyelország képviselői 5—5 maximális számmal. Az elnököt a két kormány közös megegyezéssel választja, ha megegyezés a szerződés megkötése után egy hónapon belül nem jön létre, a főbiztos megkeresésére a Nemzetek Szövetségének Tanácsa jelöli ki svájci állampolgárok közül. Üresedés esetén ugyanígy egy hónapon belül kell az elnököt kijelölni. Az elnök kijelölése 3 évre szól; feladata a tanácskozások vezetése; a szavazásban csak akkor vesz részt, ha a szavazategyenlőség másképp nem kerülhető el. A bizottság költségeit saját bevételei fedezik. Feladatát a párizsi szerződés 20. §-a határozza meg. Eszerint hatáskörébe tartozik a kikötő, viziútak és a kikötő különös céljait szolgáló vasútak ügyeinek intézése, igazgatása és kihasználása, valamint az ehhez szükséges összes javak és berendezések, az általános vasútüzemhez tartozók kivételével. Hogy mely vasútak szolgálják különösen a kikötő céljait, azt szintén a ki-

kikötőbizottság határozza meg. Ha a felek kifogásolnák, a főbiztos dönt.

A kikötőbizottság közös szerve Dancignak, Lengyelországnak és így határozatai csak a két fél megegyezésével helyezhetők hatályon kívül, az egyik állam által nem. Tehát nemzetközi jellegű szerv; nincs se Dancignak, se Lengyelországnak alávetve. Épp ezért vannak bizonyos felségjogai, így saját zászlója (1923. december 13-i főbiztosi döntés), hivatalnokai felett fegyelmi hatalma s egy 1922. november 24-i megegyezés szerint bizonyos területenkívüliség is megilleti, mert elnöke úgy Dancigban, mint Lengyelországban, tagjai pedig ha lengyelek, Dancigban, ha dancigiak, Lengyelországban területenkívüliek. Végrehajtó hatalom azonban a párizsi szerződés 25. §-a szerint nem illeti meg, határozatait Dancig hajtja végre s a kikötő fölötti rendészeti hatalom is Dancigot illeti meg. A kikötőnek és a víziutaknak Dancig területéhez való tartozását nem érinti a kikötőbizottság fennállása; ezt a dancigi bíróság hatáskörének szabályozásakor a főbiztos is elismerte (1923. június 6.) annak kimondásával, hogy Dancig területi fensége ebben a vonatkozásban nem szenvedett korlátozást. Látjuk ezekből, hogy a kikötőbizottságnak olyanféle helyzete van, mint a nemzetközi Duna-, Rajna-, Elba-, Odera- stb. bizottságoknak, azzal a különbséggel, hogy nem több, hanem egy állam területén működik.

Az a kérdés, hogy van-e joguk a lengyel hadihajóknak Dancig kikötőjébe és vízi útjaiba befutni és ott tartózkodni, sokáig nyílt kérdés volt, végre 1931-ben véleményezés végett az Állandó Nemzetközi Bíróság elé került. A Bíróság a kérdésre 11 szavazattal 3 ellenében tagadó választ adott, hivatkozott arra, hogy a dancigi kikötő a hozzávezető vízi utakkal nem lengyel terület s így ahhoz, hogy oda a lengyel hadihajók befuthassanak, kifejezett rendelkezésre volna szükség. Ilyen rendelkezés pedig nincs. A versailles-i szerződés a kikötő használatát csak kereskedelmi célokra biztosította.^{36a}

bb) A vámunio.

A versaillesi szerződés 104. §. 1. pontja már elrendelte, hogy Dancigot a lengyel vámterületbe felvegyék és a kikötő-

^{36a} Publ. de la Cour perm. de Justice Intern. Série A/B. 43 Accès et stationnement des navires de guerre polonais dans le port de Dantzig.

ben egy szabad zónát rendezzenek be. Továbbfejlesztette ezt a rendelkezést a párizsi szerződés 13—15. §§-aiban. Annak, hogy Dancig és Lengyelország egy vámterületet képeznek, kihatása van úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalom gyakorlására.

A lengyel vámtörvények ugyanis Dancigra is érvényesek, ami erős korlátozása Dancig törvényhozó hatalmának; sőt a varsói egyezmény (1921. október 24.) szerint az 1922. jan. 1. után megjelenő, vámügyre vonatkozó lengyel kormányrendeletek is kiterjednek Dancig területére s ott ugyanazon időpontban lépnek hatályba, mint Lengyelországban. Viszont a varsói egyezmény (197. §.) Lengyelországot is kötelezi arra, hogy vámtörvényei és vámtarifái megállapításánál lehetőleg Dancig érdekeit is vegye tekintetbe. Sőt Dancig kivételt igényelhet az általános kiviteli tilalmak alól saját ipari, kereskedelmi és földművelési terményei tekintetében. E terményeket a főbiztos egy döntésében (1924. november 6.) pontosan körülírta. Tehát itt is áll az a külügyekre megállapított elv, hogy Lengyelország Dancig érdekeit is tekintetbe tartozik venni a törvények megalkotásakor s azokat csak saját érdekével való összeütközés esetén mellőzheti.

A vámügyekre vonatkozó végrehajtó hatalom terén nagyobb szabadsága van Dancignak. A párizsi szerződés értelmében ugyanis önálló közigazgatási test s vámhivatalnokai saját fegyelmi joga alatt állanak, Lengyelországot pedig csak a felügyelet illeti meg. A vámbevételekből a dancigi vámhatóságok saját kiadásait lefoglalják, a maradékot pedig felosztják Dancig és Lengyelország közt.

cc) A vasútak.

A versaillesi szerződés 104. §. 3. s 4. pontjai a kikötő és viziútak mellett a vasútak igazgatását, ellenőrzését és javítását is (villamos- és elsősorban dancigi célú vasútak kivételével) Lengyelországra bízta. A párizsi szerződés azonban ezt is megváltoztatta s a szabályozásnál tekintettel volt Lengyelország érdekein kívül Dancignak és az önálló nemzetközi jogi léttel bíró kikötőbizottságnak érdekeire is. Ezért a vasútakat felosztotta a három érdekelt fél között. Mégpedig azokat a vasútakat, amelyek főleg a kikötő céljait szolgálják (a keskenyvágányú vasútak kivételével) a kikötőbizottság kapta tu-

lajdonul. A kikötőbizottság azonban e vasútak igazgatását célszerűségi okokból a lengyel vasútigazgatóságra ruházta át. Lengyelország tehát nem tulajdonosa ezeknek, hanem csak a kikötőbizottság megbízottja. A vasútak második csoportját a keskenyvágányú vasútak képezik, amelyeket Dancig kapott meg. Végül a harmadik csoportba tartoznak az összes többi vasútak, amelyeket nemcsak igazgatás végett, hanem tulajdonul is Lengyelország kapott meg.

A vasútak idegen kézben létük ellenére is dancigi területen vannak s így Dancig hatalma kiterjed rájuk. Csakhogy ez a hatalom erősen korlátozva van. E területek Dancig törvényhozása alá tartoznak ugyan, de ez nem hozhat olyan törvényt, amely a lengyel vasútigazgatást megnehezítené. Szabadabban érvényesül a dancigi végrehajtó hatalom, a rendészet gyakorlásában még segíteni is tartozik a vasút Dancigot. Korlátozást jelent azonban, hogy a dancigi adófeliségnek a vasút, mivel Dancig közcéljait is szolgálja, nincs alávetve (1921. november 5.-i főbiztosi döntés). Végül Dancig hatalma a lengyel vasúttal kapcsolatos vitás kérdések bírói eldöntésére is kiterjed, mert, mint a főbiztosnak egy 1921. szeptember 5.-i döntése mondja, Lengyelországnak nincsenek szuverén jogai Dancig területén és így bíróságot se rendezhet ott be, mert ez a dancigi területi fenség megsértését jelentené. Dancignak ezt a jogát elvileg a főbiztos 1927. április 8.-i döntése is elismerte.

Látjuk tehát, hogy a vasútak tekintetében Lengyelország elsősorban mint magánjogi vállalkozó szerepel. De közjogi személyiséget is élvez a vasútakhoz való vonatkozásában is. Ennek hatásai egyrészt a vasútat használókkal, másrészt a vasúti alkalmazottakkal szemben érezhetők. A koncessió értelmében ugyanis, amely — mivel az „Anstaltsherr“ nemzetközi jogalany — nemzetközi szerződés alakjában adatott meg, bizonyos rendészeti, egészségi s biztonsági hatalmat fejthet ki, aminek az utasok utazásuk tartama alatt alá vannak vetve. Védelmet nyújt azonban e hatalom kilengéseivel szemben a főbiztos 1921. szeptember 5.-i döntése, mely szerint a dancigi közönséggel szemben a német nyelv használandó; a helynevek és a vasúti kocsikban levő feliratok németek, vagy bilinguisek legyenek.

A vasúti alkalmazottak az 1921. október 22.-iki úgyneve-

zett „Beamtenabkommen“ értelmében lengyel hivatalnokokká váltak, de dancigi állampolgárságukat megtartották. A lengyel hatalomnak nincsenek korlátlanul alávetve, mert szerzett jogait a hivatalnokegyezmény biztosítja lengyel hivatalnokká válásuk utánra is (6. §. „Le personnel visé par le présent Accord est maintenu sur la base du respect des droits acquis et dûment établis...“) A lengyel kormány persze igyekszik magát ezeken a korlátokon túltenni. Így a dancigi főpályaudvaron levő német „Reisebüro“-t bezárta és fél évvel később egy lengyel céget bízott meg ezzel a feladattal; a főbiztos azonban megállapította (1922. december 31.), hogy Lengyelországnak nem lett volna szabad a dancigiak érzékenységét szükség nélkül ingerelni.

Még nagyobb port vert föl az a vita, melyben Lengyelország nem akarta elismerni, hogy az általa sérelmet szenvedett dancigi vasútasok a dancigi bírósághoz fordulhatnak védelemért. A lengyel álláspont részint azt hangoztatta,³⁷ hogy Lengyelország állam s így nem állítható egy másik állam bírósága elé, részint pedig azt,³⁸ hogy a hivatalnok-egyezmény nemzetközi szerződés s így magánember annak alapján perlésre jogosítva nincs. A dancigi álláspont szerint viszont államok is állíthatók más állam bírósága elé, ha vállalkozóként szerepelnek,³⁹ amit egyébként a főbiztos már idézett 1921. szeptember 5.-i döntése is megállapít; másrészt a hivatalnok-egyezmény csak formailag nemzetközi szerződés, lényegileg azonban szolgálati viszonyt létesít, amiből már nagyon is eredhetnek jogok az egyesekre.⁴⁰ A főbiztos döntése (1927. április 8.) is elismerte elvileg a dancigi bíróságok hatáskörét az ilyen Lengyelország elleni ügyekben, bár a konkrét esetben a hivatalnok-egyezmény nemzetközi szerződési jellegéből indulva ki, azt nem fogadta el.

³⁷ V. ö.: *Le Fur*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 287. l.

³⁸ V. ö.: *Limburg*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 50. l., *Cavaglieri*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 272. l.

³⁹ V. ö.: *Gidel*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 19. l.

⁴⁰ V. ö.: *Schücking*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 158. l., *Kaufman*: Compétence des tribunaux de Dantzig. A. 1928. 166. l.

dd) A posta.

A versaillesi szerződés 104. §. 3. p.-ja Lengyelországra ruházta a Lengyelország és a dancigi kikötő közötti posta-telefon- és táviróforgalom igazgatását és felügyeletét. Ezt a rendelkezést a párizsi szerződés oda változtatta, hogy Lengyelország jogosult a dancigi kikötőben posta-, telefon- és távirószolgálatot berendezni. Ennek következtében tehát csak az a jog illeti meg Lengyelországot, hogy pósthivatalt rendezzen be a kikötőben és válasszon egyet a táviró- és távbeszélővonalak közül, melyet használni akar. Vagyis a posta, telefon és táviró berendezésének joga elvileg Dancigé s Lengyelországra csak annyi száll át belőle, amennyi föltétlenül szükséges a kikötőhöz való szabad kijuthatás végett. „... à assurer à la Pologne un libre accès à la mer par le port de Dantzig, son seul débouché sur la Baltique“. Ezért nem engedte meg a főbiztos (1922. december 23.) levélelosztóhelyek felállítását a dancigi főpályaudvaron, mivel nem voltak szükségesek s Dancig érdekét sértették volna (pouvant „causer un grave préjudice à l'Administration des Postes de Dantzig et, par suite, à l'État dantzigois“).^{40a}

További vitákra adott okot az, hogy 1925. január 5-én Lengyelország tiz postaládát tétetett ki Dancig utcáira. A főbiztos döntése (1925. február 2.) szerint ez jogtalan volt, mert eltekintve attól, hogy ilyen Dancig megkérdése nélküli „action directe“ nincs megengedve Lengyelországnak: postajoga nem Dancig egész területén, hanem csak a kikötőben van; ennek terjedelmét pedig az 1921. augusztus 15-i főbiztosi döntés pontosan körülírta. Egyébként is — a főbiztos szerint — a kérdés res iudicata, mert hivatali elődje, Haking tábornok 1922. május 25-i s 1922. december 23-i döntéseiben és 1923 január 6-i levelében azt már — Dancig javára — eldöntötte.

Lengyelország e döntést (1925. február 2.) megfeleltette a Nemzetek Szövetsége Tanácsához, amely, viszont kikérte a Hágai Állandó Nemzetközi Bíróság véleményét. A Bíróság úgy döntött, hogy kérdés nem res iudicata. Az 1921. augusztus 15-i főbiztosi döntés, ami meghatározza Dancig „kikötő“ ter-

^{40a} Publ. de la C P J-I, Sér. B: No. 11.

jedelmét, kizárólag a vasútnak illetőleg hozatott s így a póstára nem terjeszthető ki. Az 1922. május. 25-i főbiztosi döntés jogerős, de nem erre a kérdésre vonatkozik; ezt a felek elébe sem terjesztették; ezért hatálya erre nem is terjedhet ki. Az 1922. december 23-i főbiztosi döntés szintén nem a jelen kérdésre, hanem a levélelosztóhelyekre vonatkozik, s ennek rendelkező része — Lengyelország fellebbezése folytán — különben sem lépett hatályba. A főbiztos 1923. január 6-i levele pedig — az előírt forma hiányában — nem jogforrás, csak egyszerű magánvélemény (personal opinion).

A bíróság ezek alapján belebocsátkozott az ügy érdemébe és megváltoztatva a főbiztosi döntést, kimondotta, hogy Lengyelország jogosult Dancig kikötőben (within the port of Danzig) bárhol póstaládákat felállítani s a postaküldemények gyűjtésében és széthordásában nincs a Heveliusplatzra korlátozva; továbbá kimondotta, hogy ezt a szolgálatot nemcsak a lengyel hatóságok, hanem a közönség (public) is igénybeveheti. A bíróság szerint u. i. nincs olyan különleges jogszabály, amely a postai szolgálattal járó normális funkciókat a lengyel hatóságokra, vagy a Heveliusplatzra való korlátozással, megszükitené. Igaz, hogy ez a megállapítás nem kedvez Danzig érdekének, de ez nem ok arra, hogy Lengyelországot szerződéses jogaitól a bíróság megfosssa.

ee) A hadianyagrakhely.

A párizsi szerződés 26—28. §§-ai szerint Lengyelország a kikötőt mindenféle áru szállítására felhasználhatja, amiből következik, hogy a hadianyagoknak Dancigon át való szállítására is jogosult. De ha ezt közvetlenül a kikötőben tehetné meg, az nagyon veszélyeztetné Dancignak, mint kereskedelmi városnak a forgalmát. Ezért a lengyel hadihajók nem futhatnak be minden további nélkül Dancigba, hanem csak a szenátus értesítése és hozzájárulása után. De a lőszerrakhelyet is a kikötőtől távolabb kellett elhelyezni, mert az szintén veszélyeztetné Dancig biztonságát. A kikötőbizottság Holm szigetét jelölte ki e célra, de pénzügyi nehézségek miatt a Tanács ehelyett Westerplatte félsziget átadását rendelte el. Ennek a berendezéséig pedig a szabadkikötőben rakhatta ki Lengyelország a hadianyagokat, de különleges elővigyázatossági szabályok és a kikötőbizottság felügyelete alatt.

Pilotti és Hurst véleménye⁴¹ szerint a hadianyagrakhely nem exterritoriális s így Dancig szuverénitása ott érintetlen. Az átengedés egyszerű koncesszió. Ezért az ottani lengyel örök csak polgári jelleggel bírnak; Dancig a rendszabályok betartását követelheti tőlük és őket hivatalnokaival ellenőriztetheti.

1933 márciusában a lengyel kormány a dancigi főbiztosnak bejelentette, hogy a westerplattei hadianyag-raktár katonai őrését átmenetileg megerősíti. A főbiztos, hivatkozva arra, hogy ez az eljárás a hatályban lévő jogszabályokkal ellentétes, követelte az engedélyezett létszám feletti csapatok visszahívását. Az ügy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé került ahol a lengyel delegatus — miután a Dancig szenátus elnöke biztosítékot nyújtott arra, hogy Dancig Lengyelország jogait minden esetleges támadással szemben megvédelmezi, — kötelezettséget vállalt, hogy a westerplattei lengyel őréséget haladéktalanul a normális létszámra redukálják.^{41a}

ff) A lengyel tulajdon, hivatalok és állampolgárok helyzete Dancigban.

Lengyelországnak és a kikötőbizottságnak Dancig területén levő vagyona Dancig területi fenségjoga alatt áll s így a dancigi törvényhozó, bíraskodó és végrehajtó hatalomnak alá van vetve. Ez áll a kikötőben tartózkodó lengyel hajókra is. A lengyel hivatalnokok Dancigban szabály szerint szintén alá vannak vetve Dancig hatalmának. Kivétel ez alól a dancigi lengyel diplomáciai képviselő és személyzete, valamint a lengyel vám- s a főpóstaigazgató, akik területenkivüliek. De a többi lengyel hivatalnokok is kaptak bizonyos kedvezményeket; egy megegyezés (1922. május 17.) szerint lengyel hivatalnok dancigi hatóság általi letartóztatása illetékes előjárójának tudomására hozandó. Végül a lengyel állampolgárok is alá vannak vetve a dancigi imperiumnak Dancig területén, amiből folyik, hogy Dancigból ki is utasíthatók (így a főbiztos 1921. december 16-i döntése is). Tekintettel azonban a Lengyelországgal fennálló szoros kapcsolatra, egy egyezmény (1922) ki mondta, hogy erről a lengyel kormány értesítendő s a kiuta-

⁴¹ Pilotti és Hurst: Gutachten hinsichtlich der Überwachung der Sicherheitsvorschriften in Danzig. D. 1927. 287. l.

^{41a} Société des Nations. Journal Off. XIV. année 1933. 626. és k. lap.

sítás csak az értesítés után 4 héttel foganatosítható. Már a versaillesi szerződés 104. §. 5. p. kimondta, hogy a lengyel állampolgárságú, nyelvű, származású népesség lengyel mivoltáért semmiféle hátrányban nem részesíthető. A párizsi szerződés 33. §-a ezt megismételte. Külön rendelkezés van a dancigi Technische Hochschule lengyel hallgatóira, akik a dancigiakkal szintén egyenlő elbánásban részesítendőek.

A Dancig területén tartózkodó lengyel állampolgárok és más lengyel nemzetiségű egyének jogi helyzetének kérdése az Állandó Nemzetközi Bíróságot is foglalkoztatta. A Bíróság 1932 febr. 4-én adott véleményt arra nézve, hogy 1. azok a viták, amelyek dancigi törvényeknek s különösen a dancigi alkotmánynak a nevezett egyénekre való alkalmazása tárgyában keletkeznek, a főbiztos döntése elé tartoznak-e s 2. hogy mi azoknak a rendelkezések helyes értelme, melyek ez egyének jogi helyzetét Danzigban megállapítják. A Bíróság az első kérdésre egyhangúlag tagadó választ adott, a másodikra vonatkozólag pedig 9 szavazattal 4 ellenében úgy nyilatkozott, hogy Dancigot a nevezett egyénekkel szemben kettős kötelezettség terheli, egyrésztől alkalmaznia kell velük szemben azokat a rendelkezéseket, melyeket a Lengyelországgal kötött kisebbségi szerződés az ottani kisebbségek javára megállapít, másrésztől mellőzni kell úgy a törvényhozásban, mint a kormányzatban minden olyan intézkedést, mely őket lengyel mivoltuk miatt hátrányosabb elbánásban részesítené.^{41b} A felek tudomásul vették a Bíróság véleményét s annak alapján tárgyalásokat kezdve 1933 aug. 5-én egyezményt kötöttek, mely a Dancig területén lakó lengyelekkel szemben követendő bánásmódot, főleg az iskoláztatás és nyelvhasználat kérdését szabályozza.^{41c}

B) A Nemzetek Szövetsége és Dancig közötti viszony.

A Nemzetek Szövetsége és Dancig közötti viszony annak a következménye, hogy bár a párizsi békekonferencia elszakította Dancigot Németországtól, de Lengyelország fennható-

^{41b} Publications de la Cour perm. de Justice Intern. Série A/B. No. 44 Traitement des nationaux polonais et des autres personnes d'origine ou de langue polonaise dans le territoire de Dantzig.

^{41c} Société des Nations. Journ. Off. XIV. Année 1933 1156. és k. l.

sága alá se akarta juttatni. Mivel azonban Dancig önmaga megvédésére már csak területénél fogva se lett volna képes, a versaillesi szerződés a Nemzetek Szövetségét bízta meg ezzel a feladattal. A versaillesi szerződés 102. §-a szerint Dancig „sera placée sous la protection de la Société des Nations.” Alkotmánya pedig a 103. §. értelmében „sera placée sous la garantie de la Société des Nations.” Ugyanez a §. intézkedik a népszövetségi főbiztosról is, aki részt vesz az alkotmány elkészítésében s azután is állandóan Dancigban székelvén, bizonyos nemzetközi vitákban elsőfoku bíraskodási hatásköre lesz.

A versaillesi szerződés a Nemzetek Szövetsége nézve apriorisztikus jellegű, mert azt is ez a szerződés hozta létre s így a benne megállapított rendelkezések az ő akaratától függetlenül keletkeztek. A Dancig védelmét elhatározó tanácsi határozat (1920. november 17.) tehát csak a már meglevő köteletség precizizálása. E kötelezettség tartalmát azonban már a Nemzetek Szövetsége állapította meg azzal, hogy a dancigi alkotmány megalkotásában a főbiztos által résztvevő, sőt azután is bizonyos változtatásokat írt elő és csak ezek megtétele után helyezte azt védelme alá.

Ezekből következik, hogy a Nemzetek Szövetsége csak általa is elfogadott alkotmányrendelkezéseket garantál, vagyis — mivel Dancignak ez a garancia létérdeke — a dancigi alkotmány csak a Nemzetek Szövetségének a hozzájárulásával változtatható meg. Viszont abból, hogy az alkotmányt Dancig alkotta s a Nemzetek Szövetségének az esetleges változtatásokhoz való hozzájárulása csak a garanciaviszony fenntartása végett szükséges, következik, hogy az alkotmányt csak Dancig változtathatja meg, a Nemzetek Szövetsége ellenben nem. Más kérdés, hogy — mint *Redslob*⁴² nagyon helyesen megállapítja, — ha a körülmények kívánják, a Nemzetek Szövetsége követelheti a szükséges alkotmánymódosításokat s Dancig ezt kénytelen lesz megtenni; tényleg azért, mert a Nemzetek Szövetségének a garanciája nélkül nem tudná megvédeni önálló létét; jogilag azért, mert garancia megvonása (ami a kért alkotmánymódosítás megtagadását bizonyosan nyomón-

⁴² *Redslob*: D. 130. l.

követné) a párizsi szerződés 48. §-a értelmében államisága megszüntét jelentené.

Látjuk ezekből, hogy a Nemzetek Szövetségének a befolyása Dancig hatalmára nemcsak negatív: a jelenlegi állapotok lehető megmerevítése azok garantálása által, hanem pozitív is: az alkotmány megváltoztatásának kiprovokálhatása. Ennek a befolyásnak két éle van: egyrészt Dancig, másrészt a többi államok, elsősorban Lengyelország ellen. Danciggal szemben a szankció a védelem megvonása, ami a párizsi szerződés 48. §-a értelmében államiságának megszüntét jelenti; a többi államokkal szemben pedig szükség esetén a Dancignak nyújtott katonai védelem. Utóbbi azt jelenti, hogy a Nemzetek Szövetségének Dancigot illetőleg ius bellije van. És ez a jog nem pusztán formáság; amit onnan is láthatunk, hogy Dancig védelmének kötelezettsége már többször foglalkoztatta a Nemzetek Szövetségét. Először 1920. november 14-én foglalkozott a Tanács Dancig védelmével *Ishii* japán delegátus jelentése alapján, mikor Lengyelország kérte, hogy a béke érdekében a Szövetség őt bizza meg Dancig védelmével, mert jogait csak akkor tudná szabadon és külső befolyástól menten érvényesíteni Danciggal szemben. Dancig azonban ragaszkodott a Nemzetek Szövetségének a védelméhez, mint szabadsága „palladiumához.” Az 1920. november 17-i ülésen Anglia hangsúlyozta, hogy a védelem Lengyelországra bízása csak szoros korlátokon belül lenne lehetséges s csak úgy, ha a Nemzetek Szövetsége ebben az esetben is felhívhatná más tagját is a védelemre.

Határozatra azonban csak 1921. június 22-én került sor. Eszerint a Nemzetek Szövetsége Lengyelország esetleges segítségét Dancig területének a megvédésére különösen igénybe fogja venni, ha a szabad város területén a rend ezt megkívánja s a helyi hatóságok ereje elégtelennek bizonyul. Ilyenkor a főbiztos kikéri a Tanács utasításait és elébeterjeszti az alkalmasnak gondolt eszközöket. Két esetben azonban a főbiztos a Tanács megkérdezése nélkül is felhívhatja Lengyelországot Dancig megvédelmezésére, vagy az erre szolgáló eszközök biztosítására. Ez a két eset: a) ha más szomszédos állam, mint Lengyelország részéről a szabad város területe támadásnak, vagy azzal való fenyegetésnek, vagy támadás veszélyének a

tárgya; b) ha Lengyelország hirtelen és tényleg olyan helyzetbe kerül, hogy a párizsi szerződés 28. cikkében kapott jogait nem élvezheti. De ebben a két esetben is jelentenie kell a Tanácsnak a védelem okait. Ha a főbiztos jónak látja, a lengyel csapatokat minden esetben vissza kell vonni. A Tanács pedig, ha szükséges, mindig biztosítani fogja több tagállam részvételét is a védelemben. — Ez a határozat lezárta a vitát, hogy kit illessen meg Dancig védelme. Az minden esetben a Nemzetek Szövetségét illeti meg és Lengyelország csak abban az esetben avatkozhat be, ha a főbiztos erre fölhívja, mégpedig vagy a Tanács utasítására, vagy — két esetben — saját jogán. Lengyelországot tehát Dancig védelmének joga, mint saját jog, nem illeti meg.

A Nemzetek Szövetségének ismertetett befolyása a jelen állapotok fönntartására irányul, mégpedig főleg arra, hogy Dancig szabadságát háborús uton egy állam se zavarhassa meg. És ez megfelel a Nemzetek Szövetsége legfőbb és legmagasztosabb céljának: a háborúk lehető kiküszöbölésének. Dancig szabadságának e védelem olyan erős bástyája, mely annak bizonyos fokú semlegesítését is lehetővé tette. Az alkotmány 5. §-a értelmében ugyanis a Nemzetek Szövetsége beleegyezése nélkül Dancig 1. katonai, vagy tengerészeti bázisul nem szolgálhat, 2. erődítményeket nem létesíthet s 3. s nem engedheti meg területén lőszer, vagy hadianyag előállítását. Ezen az alapon a Nemzetek Szövetsége megakadályozta, hogy Dancig katonai célokra használható repülőgépeket gyártson s Dancig virágzó fegyvergyárát is megszüntette. Teljesen azonban nem semlegesíthette Dancigot a dancigi—lengyel viszony következtében. Már béke idején is lehetetlen ez a Dancig területén levő hadianyagrakhely következtében, háború idején pedig Dancig ha mással nem: a kikötő szabad használatának megengedésével segíteni köteles Lengyelországot s így nem maradhat semleges.

A Nemzetek Szövetségének további funkciói is Dancig békéjének megóvását célozzák a Lengyelországgal való viszonyából esetleg fölmerülő viták békés elintézésének biztosításával. Ebből a célból a Nemzetek Szövetsége egy állandóan Dancigban székelő „külszervet”⁴³ létesített: a főbiztost. Ez kö-

⁴³ *Fleischmann: Völkerrecht, 1922. 387. l. elnevezése.*

vetnek nemzetközi jogi értelemben nem tekinthető. Feladata ugyanis a versaillesi szerződés 103. § s a párizsi szerződés 39. § értelmében főleg bírói; elsőfokon dönt azokban a vitákban, amelyekre a versaillesi és a párizsi szerződés, vagy valamely ezeket kiegészítő egyezmény adott okot a szabad város és Lengyelország közt. Döntését bármelyik fél a Tanácshoz fellebbezheti.

Helyesen mutat rá *Redslob*,⁴⁴ hogy ez nem döntőbíráskodás (arbitrage), mivel a két fél közül csak Lengyelország fogadta el szabadon, tehát nem a felek megegyezésén alapul, másrészt pedig döntése a Tanácshoz lévén fellebbezhető, nem végleges jellegű, ami ismét ellenkezik a döntőbíráskodás természetével. Sőt határozatait a felek közös megegyezéssel meg is változtathatják. Hatásköre csak a felek valamelyike által elébevitt vitákra terjed ki, amint a Hágai Állandó Nemzetközi Bíróság 1925. május 16-i véleményében (avis consultativ) megállapította.

További funkciója a főbiztosnak a közvetítés Dancig s Lengyelország közt, amiben szintén a felek kérelméhez van kötve. *Kraus*⁴⁵ szerint ugyan ezt csak a gyakorlat magyarázta bele jogkörébe, ami azonban nem lényeges, de nem is helyes megállapítás. Hiszen a párizsi szerződés 39. §-a szerint a főbiztos nem köteles elsőfokon dönteni, hanem a vitás kérdést egyenesen a Tanácshoz utalhatja, ami közvetítő funkció. A Tanács 1925. június 11-i határozata pedig egyenesen mint a főbiztos legfőbb funkcióját tünteti fel a közvetítést.

Vannak végül a főbiztosnak közigazgatási jellegű feladatai is. Így Lengyelország esetleges fölkérése a dancigi rend fenntartására, a hadianyagrakhely ellenőrzése, dancigiak kérvényének a Tanácshoz juttatása stb. ilyen jellegű. A Tanáccsal szemben is vannak kötelességei. Így köteles a döntése alá bocsátott vitákról a Tanácsot értesíteni és annak utasításait minden téren követni. Tehát megállapíthatjuk, hogy a népszövetségi főbiztos a Nemzetek Szövetségének a Tanács utasításaihoz kötött s diplomáciai jogokkal felruházott külszerve, amelynek hivatása a Dancig—Lengyelország közötti viták barátságos elintézése, közvetítéssel, elsőfoku bíráskodással és egyes közigazgatási funkciókkal.

⁴⁴ *Redslob*: D. 143. l.

⁴⁵ *Kraus*: i. m. 986. l.

III. Dancig szabad város helyzete jogfogalmi szempontból.

A) Dancig nemzetközi jogi személyisége.

Ha Dancig nemzetközi jogi helyzetét akarjuk megállapítani, abból kell kiindulnunk, hogy lehet-e Dancig elvileg (in abstracto) nemzetközi jogok és köteleességek alanya? Ez egyedül a nemzetközi jogközösség tagjainak elismerésétől (reconnaissance) függ. E nélkül egy állam se lehet nemzetközi jogok és köteleességek viselője,⁴⁶ viszont ha egy község, ha nem állam is, ezt megkapja, nemzetközi jogalannyá (helyesebben nemzetközi jogi személyé) válik.

Természetesen nincs szükség minden állam elismerésére, hanem csak a vezető államokéra. Az elismerés módja lehet kifejezett és hallgatóságos (követküldés, szerződéskötés). Az elismerés időpontja a különböző államok részéről különböző lehet. Ilyen esetben az elismerés csak az elismerő államot kötelezi.

Dancigra alkalmazva a mondottakat, az elvileg nemzetközi jogoknak és köteleességeknek alanya, hiszen Németország s a Szövetséges Hatalmak ezt a versaillesi szerződésben kifejezetten elismerték, főleg annak 104. §-ában, amelynek 6. pontja Dancig külügyeiről szól; külügyei, vagyis nemzetközi jogai és kötelességei csak nemzetközi jogalannak lehetnek. De elismerte a Nemzetek Szövetsége s így annak tagállamai is a dancigi alkotmány elfogadásával és garantálásával, amelynek 41. §-a szintén rendelkezik Dancig külügyeiről.

Dancig nemzetközi jogalanyisága azonban korántsem jelenti még azt, hogy Dancig állam. A két fogalom azonosítása épp olyan hibás, mint a magánjogban az ember és a személy azonosítása.⁴⁷ Fokozta a két fogalom határának elmosódását

⁴⁶ V. ö.: *Hold-Fernéck*: Anerkennung und Selbstbindung. Z. 1929. 38. l. Ellenkezőleg *Kelsen*: Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts. 1920. (Id.: S.) 227. l. *Salvioli*: Il riconoscimento degli Stati. I. 1926. 364. l. szerint is „...oggi ... anche a uno Stato non riconosciuto sono riconosciuti alcuni diritti...“, amely felfogás azonban nyilvánvalólag helytelen, hisz ilyen jogok elismerése az ill. államnak, ha nem is kifejezett, de „de facto“ elismerését jelenti.

⁴⁷ V. ö.: *Miceli*: Il problema del riconoscimento nel diritto internazionale. I. 1927. 169. l.

az, hogy amint a magánjogban a fejlődés minden ember személyiséggel való felruházásához; úgy a nemzetközi jogban is minden állam nemzetközi jogalanyul való elismeréséhez vezetett.

Abból azonban, hogy minden civilizált állam nemzetközi jogi személy (vagyis elvileg lehet nemzetközi jogok alanya), még nem következik, hogy minden nemzetközi jogi személy állam. Más szóval a nemzetközi jogi személyül való elismerés nem jelent állammá tételt, ahogy a magánjogi személyül való elismerés se teszi emberré a megismerésített összeséget. Az állam keletkezése épp olyan ténykérdés, mint az ember születése: pl. Csehszlovákiának a világháborúban a hadviselő felek által történt elismerése csak annak nemzetközi jogi alanyiságát eredményezte, de nem tette állammá; ami csak akkor következett be, mikor az államiság feltételeit úgy tényleg, mint jogilag megkapta.

Míg a régi elmélet szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a nemzetközi jogok és köteleességek alanya, vagyis nemzetközi jogi személy csak állam lehet,⁴⁸ az új elmélet képviselői már egyenesen szabályként mondják ki azt, hogy a nemzetközi jogi személyeknek két csoportja van (a magánjogi természetes és jogi személyeknek megfelelően): természetes és mesterséges nemzetközi jogalanyok, s az államok, mint természetes nemzetközi jogalanyok mellett a mesterséges nemzetközi jogalanyoknak különböző körét veszik fel. Ez utóbbiak közé sorozzák az államisággal nem bíró államkapcsolatokat (pl. a Nemzetek Szövetségét), bizonyos feltételekkel a felkelő pártokat, a pápát (1871—1929 közt) egyesek a kalózokat, sőt általában a magánembereket is.⁴⁹ A gyakorlat is ennek az elméleti iránynak ad igazat.

⁴⁸ V. ö.: *Liszt-Fleischmann*: Das Völkerrecht. 1925. 85. l., *Oppenheim*: International Law. 1920. I. 456. l. és 1928. (Id.: L.) I. 20. l., *Irak*: Az új nemzetközi jog. 1923. (Id.: U.) 48. l. és u. ö.: Bevezetés az új nemzetközi jogba. 1928. (Id.: B.) 74. l. *Cavaglieri*: i. m. 278. l. szerint is ez a szabály, de szerinte már az államok eltérhetnek ettől, hiszen „gli Stati sono sovrani e quindi negli scambievoli accordi, possono stipulare quello che vogliono”.

⁴⁹ V. ö.: *Kelsen*: S. 130., 162. l., *Verdross*: Die Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft. 1926. 156. l., *Rehm*: Untertanen als Subjekte völkerrechtlicher Pflichten. V. 1907. 53. l., *Duguit*: Traité de droit consti-

Ez alapon különbséget téve természetes és mesterséges nemzetközi jogalany közt, fel kell vetnünk a kérdést, hogy vajjon Dancig, melyről kimutattuk, hogy jogalany (nemzetközi jogi személy), a jogalanyok természetes, vagy mesterséges csoportjába tartozik-e; vagyis állam-e vagy nem?

B) *Dancig államisága.*

Ennek megoldása végett el kell döntenünk, hogy mi az állam. A meghatározást egy negativummal kezdhethjük: semmi esetre sem az a fontos, hogy a többi állam elismerte-e, hiszen ettől csak a nemzetközi jogi személyiség függ, ami nem államokat is megillette. Az állam megalakulása éppugy nem nemzetközi jogi kérdés, mint ahogy az ember születése nem alkotmányjogi probléma.⁵⁰ Tekintet nélkül a nemzetközi jogi el- vagy el nem ismerésre, adva van, mihelyt egy nép fölött állandó rend tartására alkalmas főhatalom fejlődött ki. Állandóságról azonban csak akkor lehet szó, ha a nép letelepedett (így kerül bele a terület az állam fogalmába) s ha a hatalomnak jogi szervezete van. Az állam tehát nem pusztán tényleges hatalmi viszony.⁵¹ Az államnak három alkateleme van: a terület, nép és főhatalom. Tulajdonképpen a főhatalom megléte a leglényegesebb, hiszen az teszi a területet és emberösszeséget államterületté és néppé, amely nélküle nem képzelhető el, megléte esetén pedig már a fogalmánál fogva adva van; hiszen mint hatalom, feltételezi a területet mint állandó hatalom: a határozott területet; mint személyek fölötti hatalom: a népet. Sőt vannak, akik a területet egyáltalán nem tekintik az állam lényeges alkatelemének.⁵²

tutionnel. 1923. 531. l., *Politis*: Les nouvelles tendances du droit international. 1927. 55. l., *Brown*: International Society. 1925. 34. l., *Schubert*: Völkerbund und Staatssouveränität. 1928. 10. l., *Teghze*: i. m. 156. l. stb.

⁵⁰ V. ö.: *Anzilotti*: Lehrbuch des Völkerrechts. 1929. I. 171. l. Ellenkezőleg *Verdross*: i. m. 125. l.

⁵¹ V. ö.: *Somló*: Juristische Grundlehre. 1917. 153. l. Hasonlóan: *Redslob*: D. 127. l. és A. 257. l., *Schücking-Wehberg*-i. m. 121. l., *Irk*: U. 48. l. és B. 74. l., *Molnár*: Magyar közjog. 1926. 1. l., *Tomsányi M.*: Magyar közjog. 1926. 9. l., *Nagy*: Magyarország közjoga. 1891. 1. l., *Ferdinandy*: Magyarország közjoga. 1902. 17. l.

⁵² V. ö.: *Kelsen*: S. 70. l., *Salmond*: Jurisprudence. 1924. 145. l., *Donati*: Stats e territorio 1924. 27. l. *Chklaver*: Le Droit International dans ses rapports avec la philosophie du droit. 1929. 64. l.

A lényeges tehát egy közület államiségének vizsgálatánál az, hogy van-e felette állandó rend fenntartására képes főhatalom. Ez a főhatalom nem lehet idegen állam hatalma, mert akkor a közület ennek az idegen államnak az alkatrésze lenne (pl. dominiunok, vagy gyarmatok); annak szükségképen önálló, eredeti főhatalomnak kell lennie.

Dancigra alkalmazva a mondottakat, azt kell megvizsgálunk, hogy van-e Dancignak olyan eredeti, önálló főhatalma, amely a rend állandó fentartásával a Dancigot alkotó embereket állampolgárokká, területét államterületté teszi. Nézzük mindenekelőtt a tényeket. Dancig területén kétségkívül van főhatalom, mely a rendet fenntartja; a kérdés csak az, hogy ez nem idegen hatalom-e? Mint az idegen főhatalom alanya: a Szövetséges Főhatalmak, a Nemzetek Szövetsége s Lengyelország jöhetnek számba.

A Szövetséges Főhatalmak valóban gyakorolták átmenetileg Dancig fölött a főhatalmat s akkor az nem is volt állam. Ámde a versaillesi szerződésben (102. §.) kötelezték magukat, hogy Dancigot szabad várossá alakítják, ami a 103. §-sal egybevetve, mint láttuk, csak azt jelentheti, hogy Dancig önmegalkotását elősegítik. Ez meg is történt s a szabad város 1920. november 15-én megalakulván, a szövetségesek visszavonták onnan főhatalmukat. A párizsi szerződést már Dancig és nem a szövetségesek kötötték meg; a versaillesi szerződés is Dancig—Lengyelország, s Dancig—Nemzetek Szövetsége közti viszonyról beszél és nem a szövetségeseknek ezekhez való viszonyáról. Tehát a szövetségeseké nem lehet a Dancig fölötti főhatalom. Nekik csak átmeneti szerepük volt Dancig életében.

De nem lehet az a Nemzetek Szövetségéé sem. Hiszen az alkotmányt Dancig és nem a Nemzetek Szövetsége hozta létre; erre a versaillesi szerződés s nem a Nemzetek Szövetsége adott neki jogot. A népszövetségi főbiztos előírt hozzájárulása csak a garanciaviszony folyamánya. Az alkotmány megváltoztatása se a Nemzetek Szövetségét, hanem Dancigot illeti meg, az előbbi hozzájárulása szintén csak a garanciaviszonyból folyik. Egyszóval: Dancigot nem a Nemzetek Szövetsége alkotta és nem is az tartja közvetlen uralma alatt.

Szóba jöhet végül Lengyelország, mint idegen hatalom,

ez azonban sosem tartotta Dancigot főhatalma alatt. Ennek területe nem lengyel terület, polgárai nem lengyel állampolgárok; vele szembeni jogai csak mint a dancigi főhatalom korlátozásai jöhetnek tekintetbe.

Negatíve ezzel már el is döntöttük a kérdést: a Dancig fölötti államhatalom a szóba jöhető idegen tényezők közül egyiket sem illetvén meg, szükségképen Dancigé. De pozitív rendelkezésekből is következtethetünk Dancig államiségára. Így alkotmányának 1. §-a, mit a Nemzetek Szövetsége elfogadott, kimondja, hogy „la Ville de Dantzig et le territoire qui en défend forment un Etat libre sous le nom de Ville libre de Dantzig“. A következő §§-ok pedig állami címerről, állami zászlóról és államhatalomról beszélnek. A versaillesi szerződés 105. §-a a dancigi állampolgárságot rendezi, már pedig állampolgárai csak államnak lehetnek. Dancignak vannak külügyei és bizonyos vonatkozásokban nemzetközi szerződéseket is köthet, ami ha nem is bizonyítja államiségát, mint *Redslob*⁵³ hiszi (hiszen szerződést minden cselekvőképes nemzetközi jogalany köthet, nemcsak az államok), de mindenesetre súlyos érv emellett. Az, hogy ezeket a szerződéseket nem ratifikálhatja, Lengyelországgal való viszonyából folyik s államiségát nem érinti. Ezek alapján a népszövetségi főbiztos is kimondta (1924. november 7.), hogy „Danzig ist ein Staat im völkerrechtlichen Sinne des Wortes und zum Gebrauch von Ausdrücken, welche diese Tatsache erkennbar machen, berechtigt.“ Ezen döntés elméleti értékét nem érinti a Tanács politikai okokból hozott semmitmondó határozata (1925. május 13.): „Pour ce qui concerne l'expression Etat, elle est tellement peu précise et se trouve appliquée dans des conditions si variées, que le Conseil n'estimera pas nécessaire d'entrer dans l'examen de la signification de ce terme et de son application à Dantzig. Le statut international de la Ville libre est défini par le Traité de Versailles.“ Ami végül az irodalmat illeti, eltekintve azoktól, akik az államiségot a szuverénitással azonosítják, úgyszólván mindenki elismeri Dancig államiségát.⁵⁴

⁵³ *Redslob*: D. 134. l.

⁵⁴ V. ö.: *Schücking-Wehberg*: i. m. 121. l., *Schroeder*: i. m. 27. l., *Chklaver*: La situation de Dantzig en droit international (Rev. de droit int.) 1928: II. köt. 1146: l. *Redslob*: D. 127. l., *Böhmert*: i. m. 1933. 34. l.,

Dancig tehát nemzetközi jogi személyiséggel bír; és pedig nem mesterséges, hanem természetes nemzetközi jogi személy, vagyis állam.

C) *Dancig szuverénitása.*

A továbbiakban azt kell megvizsgálnunk, hogy Dancig milyen konkrét jogoknak és kötelességeknek lehet az alanya illetőleg gyakorolja, vagyis mennyire terjed ki jog- és cselekvőképessége. Ez külön vizsgálat tárgyát kell, hogy képezze, mert a nemzetközi jogi személyiség és az államiság épp úgy nem jelent semmiféle konkrét jogot, vagy kötelességet, mint a magánjogi személyiség és az emberi mivolt. A velünkszületett jogok, elmélete nemcsak az államon belüli, hanem a nemzetközi jogban is elavult. Az államok konkrét jogai nemzetközi jogi személyiségüktől függetlenek és államonként változók.

Az államok között ily módon keletkező különbség két módon fogadható fel: vagy egyszerű fokozati különbségnek tekintjük, vagy fix határt vonva a szabad és nem szabad államok közé, azokat szuverén és nem szuverén államok csoportjára osztjuk, kifejezván ezzel, hogy a kettő közti különbség nem fokozati, hanem lényegbeli.⁵⁵

A szuverénitás fogalma körül már annak tudatossá válása, a XVI. század óta „áll a harc és dúl a torna.” Mi nem megyünk bele ebbe a pusztán skolasztikus természetű vitába; hanem induktív úton igyekezünk gyakorlatilag használható szuverénitás fogalmat nyerni. Ez a legbiztosabb út erre a célra, hiszen bármily vitás a szuverénitás fogalma az elméletben, a

Vanselow: Völkerrecht 1931. 66. l., *Weninger L. W.*: Az új nemzetközi jog. 1927. 52. l. Ellenzéköleg: *Hold-Ferneck*: i. m. 227. l., *Makowski*: i. m. 273. l., *Gonsiorowski*: i. m. 359. l. stb.

⁵⁵ Egyesek szerint az államok ily felosztása helytelen, mivel minden állam szuverén (így pl. *Paulsen*: System der Ethik. II. 544. l., *Hegel*: Grundlinien der Philosophie des Rechts. 1821. §. 4., *Hold-Ferneck*: i. m. 137. l., *Makowski*: i. m. 269. l., *E. C. Stowel*: International Law. 1931. 49. l.), vagy mert ellenkezôleg egy állam se az (így pl. *Politis*: i. m., *G. Chklaver*: Le droit international dans ses rapports avec la philosophie du droit. 1929. 72. l.: „Le terme de souveraineté pourrait sans dommage, être complètement éliminé de la sphère du Droit public”). *Lansing*: Notes on sovereignty in a State. T. 1921. 13. l. *Morellet*: Le principe de la souveraineté de l'Etat et le droit international public. G. 1926. 104. l. stb.)

gyakorlatban az államok legnagyobb részéről kétségtelenül meg tudjuk mondani, hogy az általános nézet szuveréneknek tartja-e őket, vagy nem. Tehát hasonlítsunk össze egy általában szuverénnek elismert államot (Pl. egy normális hatáskörű államot) egy általában nem szuverénnek tartott állammal (pl. egy szövetséges állam tagállamával), mert a kettő közti különbség adja a szuverénítés lényeges ismérveit. E vizsgálat következtében mindenekelőtt negatív megállapításokhoz jutunk. Így: nem az a különbség normális és tagállam között, hogy az előbbi jogilag korlátlan utóbbi nem, mert mint láttuk, a fejlődés mai fokán már minden állam nemzetközi jogi személy (mint ahogy az államon belül ma már minden ember személy), a személyiség viszont jogalanyiságot, a jogalanyiség pedig a jognak való alávetettséget, jogi korlátozottságot jelent. S valóban azt látjuk, hogy ma már a leghatalmasabb állam is korlátozva van szokásjogi és szerződéses köteleességekkel. Így elavultnak kell tekintenünk mindazon felfogásokat, amelyek a teljes jogi korlátlanyságot, függetlenséget tartják a szuverénítés lényegének.⁵⁶

De azt se tekinthetjük választóvonalnak szuverén és nem szuverén állam között, hogy bár mind a kettő korlátozva van jogilag, de a szuverén államok korlátai csak önkorlátok, mivel azok csak saját akaratukkal kötelezhetik le magukat,⁵⁷ mivel a nemzetközi egyezmények csak azokat az államokat kötik, amelyek azokat megkötni akarják,⁵⁸ vagy mivel csakis önmaguk által kötelezhetők.⁵⁹ Ezek a körülmények ugyanis az államok korlátozásait nem teszik önkorlátozásokká. Az ilyen korlát csak a megalkotás pillanatában önkorlát, azontúl nem, mert az államok nem lévén jogosultak az egyszer megalkotott jog-

⁵⁶ Ilyen pl. *Bodin*: De la République. 1577. 8. l., *Kant*: Zum ewigen Frieden. 1795. (Recl. Univ. kiadás). 18. l.; az újabb irodalomban *Despagnet*: Essai sur les protectorats. 1896. 10. l., *Rivier*: Principes du droit des gens. I. 46. l., *Burgess*: Political Science and Comparative Constitutional Law. I. 52. l. Ujabban H. *Heller*: Die Souveränität. 1927. 161. l. Nálunk ezt a felfogást vallják pl. *Concha*: Politika. 1895. 243. l., *Balogh*: Az állam tudománya. 1909. 87. l., *Kunz*: Politika. 171. l., *Molnár*: i. m. 320. l., *Teghze*: i. m. 202. l. stb.

⁵⁷ *Jellinek*: Die Lehre von den Staatenverbindungen. 1882. (Id.: V.) 34. l.

⁵⁸ *Liszt*: Völkerrecht. 1921. 6. l.

⁵⁹ *Ferdinandy*: i. m. 24. l.

szabályok önhatalmú megszüntetésére, annak alá vannak vetve, akár önmaguk alkották azt, akár nem. Nem ők korlátozzák tehát önmagukat, hanem az a szabály, mely a szerződések megtartását követeli: a pacta sunt servanda elve. Vagyis úgy a szuverén, mint a nem szuverén államok jogi korlátai valódi és nem önkorlátok.

A korlátozások tartalmából szintén nem indulhatunk ki a szuverén és nem szuverén államok elhatárolásánál, mivel állandóan változó tartalmi jelenségekre szilárd fogalmi megkülönböztetések nem építhetők. Különböző is vannak igen súlyosan korlátozott államok, amelyek szuverénitását általában mégsem vonják kétségbe; pl. Svájc.⁶⁰ Vagyis a szuverénitás nem a korlátok tartalmi súlyosságától függ.⁶¹

Érdekes *Verdross* Alfréd megkülönböztetése, amely szerint míg egyes államok csak a nemzetközi jognak, addig mások más állam jogának is, vagy éppen teljesen más állam jogának vannak alávetve. A szuverénitás tehát szerinte „ist nur ein anderer Ausdruck für die ausschliessliche Völkerrechtsunmittelbarkeit“.^{61a} Ezen felfogás alapján tehát szuverének nemcsak a normális hatáskörű, hanem a csak nemzetközi jogilag korlátozott hatáskörű államok is, mint az államszövetség részállamai, a protegált államok s más, normális hatáskörükben nem-

⁶⁰ V. ö.: *Anzilotti*: Corso di diritto internazionale. MCMXXVIII. 221. l., ki szerint „gli obblighi assunti dallo Stato neutralizzato ne limitano la... sovranità; ma questo si può dire di qualsiasi obbligazione internazionale.“

⁶¹ Ezért nem fogadhatjuk el *Hold-Ferneck*: i. m. 138. l. nézetét, aki szerint a szuverénitás (amit egyébként az állam lényeges alkatelemének tart) formai értelemben függetlenség, anyagi értelemben pedig azt jelenti, hogy „az államot más állam nem akadályozza meg abban, hogy saját-maga fenntartásáról gondoskodjék.“ Azonban a formai értelemben vett szuverénitás egymagában szerinte is csak „Scheinsouveränität“, viszont hogy az anyagi értelemben vett szuverénitás fennforog-e, az a korlátozások mindenkorai tartalmától függne. U. ezért helytelen E. *Bideau*: Derecho internacional publico. 1924. 113. l. felfogása is, ki szuverénitás alatt befelé autonómiát, kifelé függetlenséget ért, de ez utóbbi szerinte semmi egyebet nem jelent, mint: „la facultad de entrar en relaciones con los demás Estados, de ejercer el derecho de legación activa y pasiva, de celebrar tratados, etc.“

^{61a} *Verdross*: Die Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft. 1926. 118. l.

zetközi szerződéssel korlátozott államok (quasi protectio); nem szuverének pedig, mivel más állam jogának is alá vannak vetve: a hűbéres államok, a szövetséges államok nemzetközi hatáskörrel bíró és nem bíró tagállamai stb. Verdross felfogását azért nem fogadjuk el, mert: mint *Hold-Ferneck* (i. m. 125. l.) kimutatja, nem alkalmazható arra az esetre, ha egyetlen világ-állam alakulna, mert hisz az szuverén lenne anélkül, hogy egyetlen nemzetközi jogi szabály kötné. És az ókori római birodalom, az inkák állama s valamennyi független állam, mielőtt a nemzetközi jogközösségbe belépett volna, szuverén volt: nemzetközi jog nélkül.

Vissza kell tehát térnünk a normális hatáskörű és a tag-állam összehasonlítására, amelyek között kétségkívül nemcsak formális különbségek vannak. A leglényegesebb eltérés köztük nézetem szerint az, hogy a normális hatáskörű állam korlátozva van ugyan jogilag, de végeredményében saját akaratát érvényesítheti államhatalmának a gyakorlásában: viszont a tagállam bír ugyan önálló államhatalommal (másképp nem volna állam), de azt nem gyakorolhatja saját akarata szerint.

A szuverén államok legfeljebb csak azoknak a jogszabályoknak vannak alávetve, amelyeket elfogadtak magukra nézve kötelezőknek, s csak korlátozva vannak azáltal, hogy egyszer nyilvánított akaratukat többé meg nem változtathatják. Ők adnak tehát *tartalmat* a normának, ami köti őket.

Ezzel szemben e nem szuverén államokat olyan jogszabályok is köthetnek, amelyeket soha el nem fogadtak. Vagyis a normatartalmat nem ők állapítják meg.

A lényeges eltérés tehát szuverén és nem szuverén államok közt az, hogy előbbieket a nemzetközi jog legfeljebb csak korlátozza, ez utóbbiak ügyében pedig egy rajtuk kívül álló idegen hatalom intézkedhetik.

Alkalmazzuk ezt a megállapítást Dancigra. Mint minden állam, Dancig is korlátozva van a nemzetközi jog által, a kérdés csak az, hogy Dancigot az államhatalom gyakorlásában a rávonatkozó nemzetközi jogszabályok csak korlátozzák-e vagy jogot adnak egy idegen hatalomnak az ügyeit illető intézkedésre. A felelettől fog függeni, hogy Dancig szuverén-e; vagy sem. Már az feltűnő, hogy a versaillesi szerződés szerződő felei nem kérdezték meg Dancigtól, hogy akar-e a világra

jönni, hanem egyszerűen megbízták a Szövetséges és Társult Főhatalmakat a megalkotásával (102. §). Ez azonban még nem jelenti azt, hogy Dancig nem volna szuverén, mert tényleg a 103. §-nak a rendelkezése érvényesült, amelynek értelmében Dancig önmaga alkotta meg magát, bár ezt csak a Nemzetek Szövetségének és a Lengyelországnak biztosított hatáskör tiszteletben tartásával és az előbbi kifejezett elismerésével tehette meg. Dancig létrejövetelének a módja tehát nem akadályozta szuverénitását.

De vajon a Nemzetek Szövetségéhez és Lengyelországhoz való viszonya összefér-e az állami szuverénitással. Hogy Lengyelország nem intézheti tetszése szerint a dancigi állami ügyeket, az kétségtelen. Ezt még a tárgyilagos lengyel álláspont⁶² is elismeri. Lengyelország Danciggal szembeni jogai csak korlátozzák Dancigot azért, hogy Lengyelországnak a Visztulan át a tengerhez való szabad kijutását lehetővé tegyék. Lengyel fennhatóság alá már csak a Nemzetek Szövetségének védelme és garanciája következésképpen se kerülhet. Tehát a Lengyelországgal való viszony nem akadályozza Dancig szuverénitását.

Más a Nemzetek Szövetségéhez való viszony jelentősége. A Nemzetek Szövetségének joga van Dancig védelmére és alkotmányának garantálására, sőt ez kötelessége is. Ámde az, hogy mit akar garantálni és védeni, saját belátásától függ. Ezért nem léphetett a dancigi alkotmány véglegesen hatályba mindaddig, míg a Nemzetek Szövetsége helyben nem hagyta azt, ezért volt joga a Nemzetek Szövetségének változtatásokat kívánni a jóváhagyás megadása előtt, ezért nincs joga Dancig-nak megváltoztatni alkotmányát a Nemzetek Szövetsége hozzájárulása nélkül és végül azért van joga a Nemzetek Szövetségének a dancigi alkotmány megváltoztatását követelni. Az állami életének irányítása végsősorban alkotmányán nyugszik; az alkotmányra pedig a Nemzetek Szövetségének döntő befolyása volt megalkotásakor és van ma is, egyrészt az egyoldalú megváltoztathatóság kizárásával, másrészt azzal, hogy az alkotmány bizonyos irányú megváltoztatását kívánhatja is.

Az irodalomban egyébként Dancig szuverénitásának kérdése szerfölkött vitás, ami a szuverénitás fogalmának tisztázat-

⁶² V. ö.: *Levesque*, I. m. 116. l.

lansága következtében nem is csoda. Az általunk képviselt nézethez hasonlóan tagadja Dancig szuverénitását *Redslob*,⁶³ *Levesque*,⁶⁴ *Piccioni*,⁶⁵ s mindazok, akik félszuverén államnak nevezik, mert helyes felfogás szerint a félszuverénitás a szuverénitás teljes hiányát jelenti.⁶⁶ Viszont a német irodalom jórésze szuverénnek tekintí Dancigot részint politikai okokból, részint azért, mert a szuverénitásnak más fogalmából indul ki, mint mi.⁶⁷

⁶³ *Redslob*: D. 135. l. „...car elle est soumise à une volonté supérieure: c'est la volonté de la Société des Nations, qui est appuyée par la force matérielle de tous des Etats partenaires.”

⁶⁴ *Levesque*: i. m. 119. l. Bár azon helytelen nézete következtében, hogy a Nemzetek Szövetsége nem gyakorolhat államhatalmat s így Dancig fölött még ma is a Szövetséges Főhatalmaké a szuverénitás.

⁶⁵ *Piccioni*: i. m. 97. l.

⁶⁶ Ezen a nézeten vannak pl. *Schücking-Wehberg*: i. m. 121. l., *Oppenheim*: L. I. 189. l., *Hold-Ferneck*: i. m. 226. l.

⁶⁷ Így *Schroeder*: i. m. 28. l., aki azért tartja szuverénnek, mert „Danzig steht zu keinem Staat in einer derartigen staatsrechtlichen Beziehung, dass einem solchen staatsrechtlich übergeordneten souveränen Staat Danzig als nichtsouveräner Staat untergeordnet wäre. „*Verdross*: i. m. 120. l. szerint“... Danzig ist völkerrechtsunmittelbar und verfassungsautonom, daher ein souveräner Staat. Da die Aenderung der Verfassung aber nur mit Zustimmung des Völkerbundes möglich ist, liegt ein Grenzfall vor, der sich einer Mischung zwischen einer verfassungsautonomen und einer verfassungsheteronomen Gemeinschaft nähert.“ (Az aláhúzás tölem ered). *Crusen, Loening és Lewinsky*: i. m. 60. l. szintén szuverénnek tartják, mert független állam és önálló tagja a nemzetközi jogközösségnek. Ez azonban részint nem áll, részint pedig még nem jelent szuverénitást. *Chklaver*: i. m. 1149. l. szerint Dancig nemzetközi jogilag szuverén, mivel a belső jog szempontjából — alkotmányjogilag nem lévén alávetve más államnak — szuverén. „Lorsqu'on conteste la souveraineté de Dantzig, ce n'est pas tant sa souveraineté juridique qu'on attaque que sa capacité d'agir dans le domaine du droit international“. Ez a vélemény saját felfogásával is ellenkezett, mivel a szuverénitást korlátlanlágnak definiálta, s ma már tárgytalan, mert azóta a szuverénitás teljes tagadói közé pártolt át. *Hostie*: Questions de principe relatives au statut international de Dantzig. R. 1933. 593. l. szerint is szuverén Dancig, mert Lengyelország jogai korlátozva vannak vele szemben, a Nemzetek Szövetsége pedig azzal, hogy szabad állammá alakulásához hozzájárult, lemondott róla. 611. l.: „La souveraineté de Dantzig n'a pu être déposée en cachette, à Genève, en un tabernacle international, en même temps qu'on constituait la Ville libre à Paris“. Nem sok értelme van viszont ennek a szuverénitásnak, miután később kijelenti, hogy: „La Société des Nations réalise à l'égard de la

Összefoglalva az eddigieket: Dancig állam s mint ilyen természetes nemzetközi jogi személy; szuverénitással azonban nem bír.

D) *Dancig nemzetközi jogi jog- és cselekvőképessége.*

Dancigot megilleti a háborúindítás joga (*ius belli ac pacis*), mivel állandó semlegességét kifejezetten nem mondták ki. De Lengyelországhoz való viszonyából is ez következik, hiszen lengyel háború esetén is köteles Lengyelországnak a tengerrel való közlekedését saját területén át megengedni s így segítvén az egyik hadviselő felet: semleges nem maradhat. Igaz, hogy a Nemzetek Szövetségének védelme és garanciája gyakorlatilag pótolja ezt a jogot, ezért vált lehetővé Dancig részleges semlegesítése (megerősítési, hadianyaggyártási tilalom stb.), ami azonban még nem jelenti a háborúra való jogképeség elvesztését, mint egyesek⁶⁸ gondolják. Egy irányban azonban meg van szorítva ez a jog: Lengyelországgal szemben. A Dancig—Lengyelország közti viták ugyanis, amennyiben a felek közös megegyezéssel nem tudnák azokat elintézni, a népszövetségi főbiztos bíraskodása alá bocsátandók, akinek határozata (a Tanácshoz való esetleges megfelebbezés esetén pedig a Tanács határozata) kötelező a felekre, ha csak közös megegyezéssel mást nem határoznak. Az elintézés módjának ebben a szabályozásában implicate benne van a Lengyelországgal szembeni háborúra való jog hiánya.

A békés érintkezésre való jogképesége a külügyek vezetésének Lengyelországra való átvitele következtében vitás. Helyes felfogás szerint a külügyek vezetésének átszállása nem jelenti azt, hogy azok megszűntek volna Dancig külügyei lenni. Rámutattunk fenn, hogy a külügyek vezetése nem jelenti azok intézését, hanem csak azt, hogy azok kizárólag Lengyelország

Ville libre un ordre juridique supérieur. La question de savoir si Dantzig est un Etat souverain ne se pose pas à l'égard de la Société des Nations; la souveraineté n'a de sens que dans les rapports entre Etats coordonnés". *Pilotti és Hurst* már idézett jogi véleménye is beszél Dancig szuverénitásáról, de úgy látszik az alatt Dancig államhatalmát érti, holott a két fogalom nem azonos.

⁶⁸ *Schroeder*: i. m. 42. l., *Vanselow*: i. m. 67. l., *Weninger*: i. m. 32. l. (bár utóbbi megkérdőjelezi a semlegességét). *Chklaver*: i. m. 1153. l.

közvetítésével gyakorolhatók. Ez abból is kitűnik, hogy amikor ez a közvetítés felesleges, vagy logikai ellentmondást foglalna magában: t. i. a Nemzetek Szövetségével és magával Lengyelországgal szemben, elmarad és, külügyeit Dancig ebben a vonatkozásban maga vezeti. Tehát nem a jog, hanem csak annak egyes esetekben való gyakorlása vitetett át Lengyelországra; Dancignak megmaradt a jogképessége követek, egyéb dipl. képviselők és konzulok küldésére és fogadására (*ius legationum*) s nemzetközi szerződések kötésére (*ius foederum ac tractatum*), bár azt — az említett kivételektől eltekintve — csak Lengyelország közvetítésével gyakorolhatja. De egyéb érvek is támogatják ezt a megállapítást. Így az, hogy Lengyelország nem intézheti tetszése szerint Dancig külügyeit, hanem Dancig érdekeit is tekintetbe tartozik venni; hogy Dancigot nem kényszerítheti annak nem tetsző külpolitikára; hogy Dancig neve az őt is kötő szerződéseknel külön megemlítendő s így Dancig is szerződő félnek tekintendő stb., mind arra mutat, hogy Dancigé a szerződéskötési jog és követküldési jog: Lengyelországé csak annak szerződéses meghatalmazáson alapuló közvetítése. Ha pedig köthet Dancig szerződést: meg is szegheti azt, vagyis deliktumképessége épp úgy van, mint szerződéskötésre és képviselőküldésre való képessége.⁶⁹

Dancig jogképességével van kapcsolatban az a kérdés is, hogy tagja lehet-e Dancig a Nemzetközi Munkaorganizációnak és a Nemzetek Szövetségének? A kérdésnek gyakorlati jelentősége is van, mert a dancigi szenátus 1929. május 11-én lépéseket tett azon célból, hogy Dancigot a Nemzetközi Munkaorganizációba felvegyék. Lengyelország ellenzése következtében a kérdés a Tanács elé került, amely viszont a Hágai Állandó Nemzetközi Bíróság véleményét kérdezte meg.

A bíróság véleménye szerint (melyet 18. rendes ülésén nem egyhangúlag, hanem csak 6 : 4 szótöbbséggel hozott) Dancig, speciális jogi helyzete következtében, nem lehet tagja a Nemzetközi Munkaorganizációnak. Ebből pedig az is következik, hogy a Nemzetek Szövetségének sem lehet tagja, hiszen a versaillesi szerződés 387. §-a szerint „les Membres originaires de la Société des Nations seront Membres originai-

⁶⁹ Így: *Chklaver*: I. m. 1153. I. *Hostie*: I. m. 595. I. is. *Szent-Istvány*: A nemzetközi jog aktuális kérdései. M. 1921. ellenkező nézete indokolatlan.

res de cette Organisation, et, désormais, la qualité de Membre de la Société des Nations entraînera celle de ladite Organisation". Mégpedig a bíróság szerint azért nem lehet ezeknek tagja, mert bár Lengyelország Dancig külügyeinek vezetésénél köteles megkérdezni Dancig véleményét is („n'a pas le droit, contrairement à la volonté de la Ville libre, de lui imposer une politique déterminée . . .") nem köteles ezt a véleményt saját érdekei ellen is követni. Dancignak a nemzetközi konferenciákon való részvételét és más államokkal való érintkezését szabályozó főbiztosi döntések és lengyel-dancigi egyezmények a bíróság véleménye szerint nem alkalmazhatók azokra a körülményekre, melyek Dancignak a Nemzetközi Munkaorganizációba való fölvételével előállának. Különbösen se tudná Dancig teljesíteni a tagsággal járó köteleességeket, mert azok jórészt külügyi természetűek s így teljesítésük Lengyelországtól van függővé téve; a bíróság pedig nem ismer olyan jogszabályt, amely a Munkaorganizáció tagjait felmentené a tagsággal járó köteleességeik, vagy a szervezet normális tevékenységében való részvétel alól.⁷⁰

Eltér e felfogástól a Bíróság elnökének: *Anzilottinak*, és helyettes-elnökének: *Hubernek* a külön véleménye, amelyet a bíróság általuk nem helyeselt határozatával szemben nyilvánosságra is hoztak. *Anzilotti*⁷¹ szerint Dancig speciális jogi helyzete nem akadályozza annak, hogy a Nemzetközi Munkaorganizáció tagjává felvétessék. Szerinte csak azt lehet kérdés tárgyává tenni, hogy lehet-e Dancig a Nemzetek Szövetségének tagja? Erré a népszövetségi Egyezségokmány 1. §-a adja meg a feleletet, mely szerint „tout Etat, Dominion ou Colonie qui se gouverne librement . . . peut devenir Membre de la Société . . . pourvu qu'il donne des garanties effectives de son intention sincères d'observer ses engagements internationaux . . .” Tehát a Szövetségnek tagjai lehetnek azok a dominiumok és gyarmatok

⁷⁰ Publ. de la CPJI, Sér. B. No. 18. — *Schücking-Wehberg*: i. m. 182. l. szerint sem lehet tagja Dancig a Nemzetek Szövetségének, mivel csak belügyeit intézheti szabadon, külügyeinek a vezetése ellenben Lengyelország hatáskörébe tartozik. *Piccioni*: i. m. 97. l. szerint pedig azért nem, mert más államtól függően, nem tudja megadni azt a garanciát, amit az Egyezségokmány 1. §-a a nemzetközi kötelezettségek betartására megkíván.

⁷¹ *Anzilotti*: i. m. 27. l.

is, amelyek önkormányzattal bírnak (qui se gouverne librement). Ezeket pedig — *Anzilotti* szerint — épp az különbözteti meg az államoktól, hogy rendesen nem önmaguk vezetik külfüggéseiket. Tehát az, hogy Dancig külfüggének jórészét Lengyelország vezeti, önmagában nem akadályoz annak, hogy a Nemzetek Szövetségének tagja legyen. Területének kicsisége szintén nem akadály, mert a kis államok tagul föl nem vétele ellenkezne a Nemzetek Szövetségének lényegével (pl. a kis Luxemburg is felvételre) s különben is — mint *Schücking-Wehberg*⁷² mondja, a felvétel szempontjából „az államterület terjedelme és népességszáma, amennyiben állandó határai vannak, teljesen közömbös“. A Nemzetek Szövetsége illetékes szervének és Lengyelországnak a hozzájárulása azonban *Anzilotti* szerint is szükséges a tagsághoz, ami által Lengyelország lemond arról a jogáról is, hogy Dancigot a szövetségi tagságból folyó köteleességei teljesítésében akadályozza. Ez a hozzájárulás módosítaná Dancig speciális jogi helyzetét s mégse lenne szükség a versaillesi szerződés többi szignatáriusainak a hozzájárulására, mivel a párisi szerződés 40. §-a felhatalmazta Dancigot s Lengyelországot viszonyuk szerződéses módosíthatására.

*Huber*⁷³ is azon a véleményen van, hogy Lengyelország hozzájárulása szükséges ugyan ahhoz, hogy Dancig a Munka-organizáció tagja lehessen, annak megnyerése esetén azonban Dancig különleges jogi helyzete nem akadály.

Szerfölött vitás tehát — mint az egymással ellentétes véleményekből láthatjuk, hogy Dancig jogképessége magába foglalja-e a szövetségi taggá válhatóság jogát is, amennyiben a taggalétele egyéb kellei fennforognak. Szerintem azoknak van igazuk, akik igenlőleg válaszoltak. Sőt Lengyelország hozzájárulását sem tartom szükségesnek, mert — bár kétségtelenül külfüggerekről van szó — *speciális* szabály folytán a Nemzetek Szövetségével szembeni ügyeit Dancig Lengyelország közbenjárása nélkül, saját cselekvésével intézheti.

Szemben a jogképességgel, a cselekvési képesség nem a konkrét jogok bírhatására, hanem azok gyakorolhatására való képességet jelenti. Ez már nem illeti meg olyan korlátlanul

⁷² *Schücking-Wehberg*: i. m. 182. l.

⁷³ *Huber*: i. m. 28. l.

Dancigot, mint a jogképeség. Külügyi vezetését ugyanis — az említett két kivételtől eltekintve — visszavonhatatlanul Lengyelországra ruházta, ami ezen körben cselekvőképességének erős korlátozását jelenti. De ez a korlátozás sem szüntette meg egészen Dancig cselekvőképességét a külügyek, vagyis a szerződés-kötés s diplomáciai és egyéb képviselők küldése tekintetében. Két vonatkozásban: a Nemzetek Szövetségével s Lengyelországgal szemben Dancig korlátlanul cselekvőképes, tehát szerződés-kötési és képviselőküldési jogát önmaga gyakorolhatja. Egyéb vonatkozásokban ez Lengyelországot illeti, tehát a cselekvőképesség átszállott rá, anélkül azonban, hogy Dancig egészen megszűnt volna — bárha csak ebben a vonatkozásban is — cselekvőképes lenni. Dancigot ugyanis még ezekben az esetekben is megilleti az a jog, hogy Lengyelország őt is kötő szerződést csak vele való előzetes tanácskozás után köthessen. Követet, konzult pedig nem küldhet ugyan, de a nemzetközi kongresszusokra tanácskozási joggal szakértőket küldhet; az érdekszférájába eső lengyel konzulátusoknál dancigi attachék beosztását kérheti; a területén székelő külföldi konzulok pedig a lengyel exequaturt csak Dancig hozzájárulásával kaphatják meg. Vagyis Dancig cselekvőképességét Lengyelország jogai korlátozzák ugyan, de nem szüntetik meg.

Összefoglalva: Dancig bír az átlagos állami hatáskörbe tartozó konkrét jogokkal és gyakorolhatja is azokat, de csak bizonyos korlátok között.

E) *Dancig korlátozásának jellege.*

A korlátozások vagy közönséges, vagy különleges nemzetközi jogi szerződéseknek a következményei. A különleges szerződések közül Dancig jogi helyzetét illetőleg főleg az államkapcsolatok és az állami szolgálmak fogalma jöhet számba.

I. *Dancig, mint egy nem paritásos államkapcsolat tagja.*

Az első kérdés, hogy az a viszony, amelyben Dancig Lengyelországgal, illetőleg a Nemzetek Szövetségével van, nem képez-e valamilyen államkapcsolatot.

Az államkapcsolatok fogalma vitás. Vannak, akik olyan tágan értelmezik, hogy minden nemzetközi szerződést államkapcsolatnak tekintenek (*Kelsen*), mások viszont annyira meg-

szorítják, hogy csak a szövetséges állam, államszövetség és szuverénítás viszonyát tekintik alátartozónak. (Balogh.) Mi államkapcsolatnak az államok politikai élű, jogi természetű, állandóság céljával létrehozott kapcsolatát értjük.

Az államkapcsolatok minden fajtát nem kell itt tekintetbe vennünk, hanem csak az u. n. nem paritásos uniókat.

A nem paritásos uniók közé egyrészt a nemzetközi gyámság, másrészt a garancia és protekció viszonyai tartoznak. Ezek közt egyrészt mennyiségi különbség van, t. i. az első csoportba tartozó kapcsolatok sokkal szorosabb viszonyt eredményeznek, mint a második csoportba tartozók; másrészt minőségi különbség, t. i. a nemzetközi gyámság minden alakjánál megilleti a főállamot az aláállam nemzetközi képviselőtének a joga s ezért (a képviselőt a többi állammal szemben történvén) ehhez a kapcsolathoz a többi állam hozzájárulása is szükséges; a második csoportba tartozó kapcsolatok viszont nem jogosítják fel a főállamot az aláállam nemzetközi képviselőtére s így a többi állam hozzájárulása se szükséges létrejöttükhöz.

1. A nemzetközi gyámság.

A nemzetközi gyámság szokásos alakja a szuverénítás és protektorátus, újonnan keletkezett különleges alakja pedig a nemzetközi mandátum. Lássuk ezeket egyenként.

a) *Makowski* vetette fel a gondolatot, hogy Dancigot nem lehet-e vajjon *mandátumnak* tekinteni.⁷⁴ Hogy ezt eldönthessük, tisztáznunk kell a mandátumviszony lényegét, bár csak az A) jelzésű mandátumokra szorítkozva, mert a B) és C) jelzésű mandátumok államisággal nem bírván, államkapcsolatként szóba sem jöhetnek. A három A) jelzéssel ellátott mandátum nemzetközi jogi helyzete valóban hasonlít Dancigéra. Épp úgy államok, mint Dancig. Van ugyanis a megbízott államétól megkülönböztetett területük, állampolgárságuk és főhatalmuk. De nemcsak abban hasonlítanak Dancighoz, hogy minden függőségük ellenére államok, hanem abban is, hogy nem szuverének.

⁷⁴ *Makowski*: i. m. 204. l., M. M. *Lewis*: The Free City of Danzig. B. 102. l. is közel áll ehhez a felfogáshoz, mikor azt indítványozza, hogy Dancig mintájára a mandátum alatti területek is kapjanak egy népszövetségi főbiztost.

Van ugyan ellenkező vélemény,⁷⁵ mely szerint az A) mandátumok fölötti szuverénitás a mandátumok állampolgárainál van s csak fel van függesztve a mandátum időtartamára, ez azonban nyilván helytelen felfogás, mert a mandátum alatti államok nem irányíthatják saját akaratuk szerint államhatalmukat; alkotmányukat nem maguk alkották és nem is változtathatják meg; egyszóval a külső befolyás nem korlátozólag, hanem intézkedőleg hat állami életükre s így nem szuverének. Sőt, tovább menve, abban is hasonlítanak Dancighoz, hogy három közsület jöhet számba, mint a fölöttük való szuverénitás alanya: a Szövetséges és Társult Főhatalmak, a Nemzetek Szövetsége s a megbízott állam.

Dancig és e mandátum alatti területek jogi helyzete közt azonban olyan lényeges különbségek is vannak, melyek miatt Dancig nem tekinthető mandátumnak. A mandátumok ugyanis saját érdekükben és ideiglenesen helyeztettek a megbízott hatalom tanácsadó és támogató vezetése alá. Dancig Lengyelországtól való függésének az oka viszont Lengyelország tengerre vezető vízi útjának a biztosítása, tehát lengyel érdek s a függés épp ezért nem ideiglenesen mondatott ki, mint a mandátumoknál („addig az időpontig, amikor már önmaguk is tudják sorsukat intézni”). Mint a palesztinai mandátum 1. §-a világosan kifejezi: „a megbízott hatalom a törvényhozásban s közigazgatásban szuverén, amennyiben a mandátum ebben nem korlátozza”. Ezen korlátozásokat az Egyezségokmány s a mandátumszerződések (illetőleg Iráknál az alliance szerződés) írják elő s betartásuk garanciája a Nemzetek Szövetségének ellenőrzési joga, ami kettőben nyilvánul meg: hogy a megbízott hatalom évenként jelentést köteles tenni a Tanácshoz a rábízott területről s hogy a mandátumok lakosságának kérvényezhetési joga van a Nemzetek Szövetségéhez.

Mindezekről Dancig esetében szó sincs. Lengyelország nem kapott olyan széleskörű jogokat Dancig fölött, mint a megbízott hatalmak a mandátum alatti területek fölött; nem ő gyakorolja ott az impériumot, ezért nincs is szükség ellenőrzésre.

⁷⁵ V. ö.: Pic: *Le régime du mandat en Syrie, en Palestine et en Mésopotamie*. G. 1923. 321. l., Stoyanovsky: *La théorie générale des mandats internationaux*. 1925. stb.

Nem köteles évi jelentéseket tenni és a dancigi polgárok nem jogosultak kérvényezni.

Dancig tehát nem vonható a mandátumok fogalma alá.

b) A nemzetközi gyámság szokásos alakja a szüzerénítés és protektorátus. Ezeket már nehezebb egymástól elhatárolni, hiszen a történet folyamán együtt fejlődtek ki és sok közös elemük van. Ezért sokan nem is választják el őket egymástól, hanem egységes fogalomnak tekintik. A fogalmi rokonságot az is mutatja, hogy vannak kapcsolatok (pl. Andorra Francia- és Spanyolországhoz való viszonya), melyeket egyesek szüzerénítésnek, mások protektorátusnak tekintenek. Vannak, akik a szüzerénítést a főállamnak fegyveres segítséggel tartozó hűbéres államot s a protektorátust átfogó fogalomnak tartják.⁷⁶

Mindezen felfogásokkal szemben azok⁷⁷ véleményéhez csatlakozunk, akik a szüzerénítést minden hasonlósága ellenére is megkülönböztetik a protekturátustól, mint sajátlagos védelmi viszonytól. Keresnünk kell tehát a különbségeket.

aa) A szüzerénítés fogalmát kezdetben a hűbérúr és vazallus közötti viszonyra használták. Ekkor még tiszta alkotmányjogi fogalom volt. A hűbériség eltűntével a szüzerénítésnek ez a fajtája kiveszett. A modern szüzerénítés már elsősorban nemzetközi jogi viszony, bár alkotmányjogi vonatkozásai is lehetnek. Fogalma — az alája vont esetek sokfélesége folytán — elmosódó; egy bizonyos: hogy a nem paritásos uniók közé tartozik s ezeken belül a nemzetközi gyámság egy alakja. Általában az olyan kapcsolatot tekintik szüzerénítésnek, amelynek egyik állama befelé független s csak nemzetközi ügyei függenek a másik államtól.⁷⁸ Ezért a szüzerénítés alatti államot rendszerint félszuverénnek nevezik, ami helytelen. Nem áll u. i., hogy az ily államok korlátaikon belül szuverének, azokon kívül nem; az ilyen államok egyáltalában nem szuverének, mivel egységes államhatalmuk irányítása nem saját akaratukon nyugszik.

⁷⁶ Pl. *Irk*: B. 88. I.

⁷⁷ *Liszt*: i. m. 35. §., *Schücking-Wehberg*: i. m. 124. I., *Rivier*: *Lehrbuch des Völkerrechts*. 1899. 107. I., *Verdross*: i. m. stb.

⁷⁸ V. ö.: *Balogh*: i. m. I. 509. I., *Irk*: B. 88. I., *Oppenheim*: L. I. 184. I., *Liszt*: i. m. 35. §., *Langhans*: *Zweite Übersicht über die Machtbereiche der grossen Mächte*. V. 1930. 703. I., *Ambrózy*: *A nemzetközi szerződések megkötése*. M. 1921. stb.

Ennyiben tehát semmi akadály sem volna annak, hogy Dancigot, mint nem szuverén államot szüzerénítés alattinak képzeljük el. Ellenben akadály ennek az, hogy a szüzerénítés alatti államok külügyeinek intézése vagy absolute, vagy legalább nagyrészt a szüzerén államra száll át. A szüzerénítés alatti államnak tehát vagy egyáltalán nincs jogképessége a nemzetközi szerződések kötésére, követek, konzulok, diplomáciai képviselők küldésére s fogadására, mely esetben nemzetközi deliktumképessége sincs, vagy csak igen szűk körben van szerződéskötésre, vagy képviselőküldésre illetőleg fogadásra jogképessége, mely esetben a nemzetközi deliktumokért való felelősség is a konkrét eset alakulása szerint döntendő el. Háborúindításra jogképességük szabályszerint nincs, bár ez alól találunk kivételeket. Pl. Bulgária, mint félszuverén állam önálló háborút viselt a szuverén Szerbia ellen 1885-ben; a török szüzerénítés alatti Egyiptom pedig Angliával együtt koinpériumot szerzett Soudan fölött 1898-ban. Ezek azonban kivételek.

Dancignál, mint láttuk, más a helyzet. A Nemzetek Szövetsége szóba sem jöhet, mint szüzerénje, hiszen Dancig nemzetközi jogi képvisellete nem illeti meg, márpedig a szüzerént épp az alávetett állam absolut, vagy nagyrészből nemzetközi jogi képvisellete jellemzi. De nem szüzerénje Dancignak Lengyelország sem, mert Dancig követ-, szerződés- és háborújoga nem szállott át reá, hanem Dancignál marad. Lengyelország nem intézi Dancig külügyeit, csak vezeti azokat. A Lengyelországgal való viszony semmiben sem érinti Dancig nemzetközi jogképességét és cselekvőképességét is csak kis részben korlátozza, mert el is tekintve azoktól a területektől, melyeken Dancig teljesen cselekvőképes (t. i. a Nemzetek Szövetségével és Lengyelországgal való viszonylatban): bizonyos fokig mindig cselekvőképes marad, hisz meghallgatása nélkül Lengyelország semmit se tehet helyette; határozott külpolitikára nem kényszerítheti, a nevében is kötött szerződéseknél külön szerződőfélként tüntetendő fel stb. Viszont a szüzerénítés alatti államoknál a szüzerén állam szerződése ipso facto kiterjed az alávetett államra is; háborúja annak is háborúja; területe rendszerint annak is területe. Dancig államterülete viszont — a vámuniótól eltekintve — Lengyelországtól egészen külön államterület. A szüzerén állam felelős az alávetett állam deliktu-

maiért, Lengyelország viszont nem felelős Dancig deliktumaiért.^{78a}

Megállapíthatjuk ebből, hogy helytelen *Schücking-Wehberg*⁷⁹ nézete, mely szerint Dancig a Nemzetek Szövetségének a protektorátusa és Lengyelország szüzerénitása alatt áll.

bb) A *protektorátus* fogalmát az uralkodó felfogás a szüzerénitástól eltérően határozza meg.⁸⁰

A protektorátus fogalmának két lényeges alkotóeleme van, melyek együtt kell, hogy fennförogyjanak, másképp protektorátusról nem beszélhetünk. Az egyik alkotóelem a protektorállam részéről nyújtott védelem (ez közös eleme a protekcióval); másik alkotóelem a protegált állam részben, vagy egészben való külképviseletének a protektorállam részére való átengedése (ez meg látszólag a szüzerénitással közös alkotóelem).

Látjuk ezekből hogy a protektorátus, mint a nemzetközi gyámság egyik alakja könnyen elkülöníthető a garanciától s protekciótól. Második alkotóeleme folytán u. i. mindig az állam képviseletével jár együtt s így a többi állam elismerése is szükséges fennállásához; a garancia s protekció viszont se nemzetközi képviselettel nem jár, se nemzetközi elismerésre nem szorul. Ezenkívül a garancia — mint látni fogjuk — konkrét jogtárgyak védelme; a protektorátus viszont általános támogatás. A protektorátus csak szerződésen alapulhat,⁸¹ a garancia ellenben hatalmi aktuson is. A protekciótól pedig, mely éppúgy, mint a protektorátus, nem konkrét jogtárgyak védelmében, hanem általános támogatásban nyilvánul meg, még abban is különbözik a protektorátus, hogy míg a protekcióviszonyban ez a támogatás ellenérték nélkül történik, addig protektorátus esetén a külképviselet átengedése fejében; vagyis a

^{78a} Így *Jean Hostie*: i. m. 595. l. is.

⁷⁹ *Schücking-Wehberg*: i. m. 124. .

⁸⁰ V. ö.: *Kelsen*: Az államelmélet alapvonalai (Ford.: Moór). 1927. 62. l., *Oppenheim*: L. I. 187. l., *Langhans*: i. m. 704. l., *Redslob*: D. 150. l., *Strupp*: Grundzüge des positiven Völkerrechts. 1928. (Id.: G.) 31. l., *Anzilotti*: i. m. 206. (Corso di diritto internazionale. 1922. 124.) l., *Rivier*: Principes du droit des gens. 1886. I. 91. l., *Despagnet*: i. m. 51. l., *Heilborn*: Das völkerrechtliche Protektorat. 1891. 37. l. *Ullmann*: Völkerrecht. 1908. 105. l.

⁸¹ Így az idézett szerzőkön kívül *Schroeder*: i. m. 87., *Gairal*: Le protectorat international. 1896. 79. l.; ellenkezőleg *Rudolph*: i. m. 153 l.

protektorátus a protegált állam nemzetközi viszonyait, legalább részben, mindig felszívja.

Nehezebb, — sőt egyesek szerint lehetetlen — a protektorátust a nemzetközi gyámság másik fajától, a szüzerénitástól megkülönböztetni. A határok tényleg eléggé elmosódnak. De a szüzerénitás esetében a nemzetközi jogi képviselő nem a protekció fejében illeti meg a szüzerén államot, mint a protektorátusnál a protektort, hanem egészen függetlenül, sőt a szüzerén állam pusztán ebből a viszonyból kifolyólag a protekcióra nem is jogosult s még kevésbé köteles. Vannak egyéb különbségek is. Így a szüzerénitás az alávetett állam nemzetközi jogi személyiségét vagy egészen megszünteti, vagy legalább is igen érzékenyen korlátozza. Viszont a protegált állam jogi személyisége sohasem semmisül meg.

Látjuk ebből, hogy a protektorátus első alkateleme (a védelem joga, illetőleg kötelessége) a szüzerén viszonyának nem alkateleme, másik alkotóelemének pedig nem kell olyan megszemenőnek lennie, mint a szüzerénitás esetében. *Anzilotti* szerint két fokozata van: a protegált állam kizárólagos képviselője (*rappresentanza esclusiva*), vagy csak vétőjog annak a nemzetközi aktusai ellen. Ugyanígy különböztet *Gairal* képviselőt és ellenőrzés közt.

Lássuk ezek után, hogy a protektorátus fogalma alkalmazható-e Dancig nemzetközi jogi helyzetére. Ez a kérdés két vonatkozásban merülhet fel, t. i. Dancignak Lengyelországgal és a Nemzetek Szövetségével való viszonyában. A Dancig—Lengyelország közti viszonyt főleg a lengyel felfogás⁸² igyekszik protektorátusnak feltüntetni, hisz a protektorátus rendszerint út lévén a bekebelezés felé, ez a felfogás kedvez Lengyelország érdekeinek.⁸³ Az irodalom többsége viszont nem ezt, hanem a Dancig s a Nemzetek Szövetsége közti viszonyt tartja protek-

⁸² *Clunet*: La ville libre de Dantzig et la Pologne devant le droit international conventionnel. P. 481. l., *Tigler*: Strupp: Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. 1927. 219. lapján.

⁸³ Érdekes hogy *Anzilotti*: i. m. 210—11. l. is ehhez a véleményhez csatlakozik, azzal a (nem egészen meggyőző) indoklással, hogy „la protezione attributa alla Società delle nazioni dall' articolo 102 è piuttosto un controllo dei rapporti intercedenti fra la Città libera e la Polonia.” (Az aláhozás tölem ered).

torátusnak.⁸⁴ Nézetem szerint egyik irány sem helyes. A protektorátus fogalma Dancig helyzetére egyáltalán nem illik rá. Lengyelországgal való viszonyára azért nem alkalmazható, mert megvan ugyan a képviselő, de hiányzik a védelem joga; a Nemzetek Szövetségéhez való viszonyára pedig azért nem, mert megvan ugyan a védelemre való jog, de hiányzik a képviselő. Tehát a protektorátusnak hol az első, hol a második lényeges alkateleme hiányzik.

Ami az első esetet illeti, egészen kétségtelen, hogy védelemre való jog nélkül protektorátusról nem lehet szó. Ezt hangsúlyozzák a fent idézett szerzők, de ott nem idézett írók is⁸⁵ kifejezetten elismerik. Márpedig, hogy Lengyelországot nem illeti meg Dancig védelmének a joga, azt fenn kimutattuk. Feltétlenül helyes tehát azoknak⁸⁶ a véleménye, akik szerint a Dancig—Lengyelország közti viszony protektorátusának nem tekinthető. Azok nézete pedig, akik szerint Dancig—Lengyelországnak nem nemzetközi, hanem gyarmati protektorátusa, vagy kiváltságos gyarmata (*Makowski*), cáfolatra is alig érdemes; Dancig állam s mint ilyen nem állhat gyarmati protektorátus alatt.

Jobban hasonlít a protektorátushoz a Dancig—Nemzetek Szövetsége közötti viszony. Ámde a protektorátusnak lényeges vonása az, hogy a nemzetközi gyámság egyik alakja. A Dancig—Nemzetek Szövetsége közti viszonyból pedig ez a jellemvonás hiányzik. A Nemzetek Szövetségét Dancig semminemű külképviseleti joga nem illeti meg és így a protektorátus fogalma erre a viszonyra se alkalmazható.⁸⁷ De nem beszélhetünk

⁸⁴ V. ö.: pl. *Schücking-Wehberg*: i. m. 121. l., *Oppenheim*: L. I. 189. l., *Vanselow*: i. m. 65. l. stb. *De Lannoy*: i. m. 442. l.

⁸⁵ V. ö.: *Hachenburger*: De la nature juridique du protectorat. 1896. 37. l., *Schroeder*: i. m. 69. l., *Boghitchévitch*: Halbsouveränität. 1903. 184. l., *Jellinek*: V. 126. l. stb.

⁸⁶ *Redslob*: D. 152. l., *Loening*: Das angebliche Protektorat über Danzig. V. 1923. Id.: Pr. 497. l., *Schroeder*: i. m. 77. l., *Liszt-Fleischmann*: i. m. 102. l. stb.

⁸⁷ V. ö.: *Piccioni*: i. m. 97. l., *Makowski*: i. m. 207. l. Egészen hibás *Vanselow*: i. m. 66. l. beállítása, aki szerint a Dancig fölötti protektorátust a Nemzetek Szövetsége kapta meg, de mivel az nem állam, nem gyakorolhatja fölötté a protekturátust, és „*infolgedessen hat der Völkerbund die Vertretung Danzigs nach aussen, aber auch nur diese, einem Staate und zwar z. Zt. auf Grund des V. V. 104. Polen, übertragen*“. (Az aláhú-

csonkaprotektorátusról se (Rumpfprotektorat), mint *Schroeder*⁸⁸ teszi vagy korlátolt protektorátusról (protectorat limité), mint *Chklaver*: i. m. 1155. l. A protektorátus, ha valamely lényeges alkateleme hiányzik, nem csonkaprotektorátus és nem is korlátolt protektorátus, hanem egyáltalán nem protektorátus.

Vagyis Dancignak se Lengyelországhoz, se a Nemzetek Szövetségéhez való viszonya nem tekinthető se szüzerénítésnek, se protektorátusnak.

2. A nem paritásos uniók egyéb fajai.

a) Ide tartozik elsősorban a *garanciaviszony*. Az államkapcsolatok alatt az államok (esetleg mesterséges nemzetközi jogi személyek pl. államszövetségek) közötti politikai színeztű, jogi és állandó jellegű viszonyt értvén, a garancia nem minden fajtát kell tekintetbe vennünk. Kiesnek ugyanis az államkapcsolatok közül mindenekelőtt az ideiglenes garanciák (pl. egy adósság megfizetésének, egy szerződés teljesítésének, egy cessio végbevételének a garantálása), mivel államkapcsolat csak állandó viszony lehet. Kiesnek jogi jelleg hiánya miatt az álgaranciák, amelyek csak a status quo fenntartását, illetőleg megváltoztatása esetén annak bejelentését ígérik; de semmiféle garanciajogot s köteleességet nem hoznak létre. Ilyen pl. a földközi tengeri status quo garantálása Anglia-, Francia- és Spanyolország által (1907); az északi tengerié Anglia, Dánia,

zás tölem ered). Mintha bizony az egész viszonyt nem éppen Lengyelország kedvéért hozták volna létre, hanem az csak „z. Zt.“, momentán élvezné ezeket a jogokat, egyedül azért, mert a Nemzetek Szövetsége nem állam. Sőt azt se látom be, hogy miért csak egy állam képes a protektorátust gyakorolni, több államból alkotott nemzetközi jogi személy viszont nem (Andorra pl. francia-spanyol, tehát egy államkonzorcium, protektorátusa alatt áll). *Vanselow* többi megállapításai, hogy „csak ezek“ a jogok szállottak át, mégpedig a „Nemzetek Szövetsége átruházása (tehát nem a párisi szerződés) alapján“, szintén helytelenek. U. ezeket mondhatjuk *Weninger*: i. m. 52. l. véleményéről is, aki szerint Danzig a Nemzetek Szövetsége protektorátusa alatt áll, s csak annak „különös és még ki nem forrott“ jogi természete az oka annak, hogy a rendes védnökségtől sokban különbözik, amennyiben „a védő jogait, fenti okokból kifolyólag, a Nemzetek Szövetsége nagyrészt egyik tagjára, — Lengyelországra, ruházta — kötelességeit azonban magának tartotta fenn“.

⁸⁸ *Schroeder*: i. m. 89. l.

Hollandia, Német- Francia- és Svédország által (1908): a Csendes óceánié az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Japán által (1921) stb. A többi garanciaszerződést és nyilatkozatot tekinthetjük államkapcsolatnak, de a nem paritásos uniók közül a kölcsönös garanciák is (amilyen pl. a locarnoi szerződés 1925.) kiesvén, azok közé az egyoldali, állandó jellegű, politikai tárgyú, jogi kötelezettséget eredményező garanciaviszonyok tartoznak.

Az így felfogott garanciakapcsolat lényege valamely fennállónak: a garancia tárgyának a jelen jogi állapotban való megtartása. A garancia tárgy igen különböző lehet. Lehet valamely állam meglevő területi integritása; lehet egy állam meglevő függetlensége; lehet az állandó semlegesség s valamely állam alkotmánya is.

A protektorátus kapcsolatot, amely, mint láttuk, lényegesen különbözik a garanciaviszonytól s így azt ipso iure nem foglalja magában,⁸⁹ rendszeren összekötik a garanciaviszonnyal is és ebben az esetben kettős államkapcsolat áll fenn a felek között. Erről azonban csak akkor beszélhetünk, ha a protektorátust alapító aktus (pl. szerződés) a garanciaviszony megalapítását is kifejezetten magában foglalja. Ez a helyzete pl. az Egyesült Államoknak Cubával (1903: „...the Government of Cuba consents that the United States may exercise the right to intervene for the preservation of Cuban independence...“), Panamával (1903) s Haitival (1915), Olaszországnak San Marinoval szemben (1897: „...avendo tutto il fondamento di confidare per la conservazione della sua antichissima libertà e indipendenza...“). A protektorátus természetesen nem mindig van összekötve garanciaviszonnyal, hiszen egy gyengébb állam megvédésének kötelessége nem jelenti szükségképen a jelen állapotok garantálását. Pl. az Anglia-Afganisztán közti protektorátusi viszonyban szó sincs a jelen állapotok garantálásáról; az ugyanis, hogy Anglia „will support the Aimir against all foreign aggression“, még nem jelent garanciát.

Nézzük ezek után, hogy Dancig helyzetére alkalmazható-e a garancia fogalma? Lengyelországgal szemben való viszo-

⁸⁹ Ellenkezöleg Pfeuffer: Die völkerrechtliche Stellung der Freien Stadt Danzig. 1921. 86. l. Böhmert: i. m. 1933. 37. l.: „Die Garantie... bildet... ein Korrelat des Schutzes und hat keinen selbständigen Eigenwert“.

nyára semmi esetre sem. Lengyelországot semmiféle jogforrás sem jogosítja fel arra, hogy Dancig jelenlegi állapotát garantálja. Akár Dancig, akár idegen államok zavarják meg Danciggal szembeni jogainak élvezetét, nem avatkozhat be a jelen állapot megvédésére, csak ha a népszövetségi főbiztos (a Tanács felhatalmazása alapján, illetőleg két sürgős esetben a saját jogán) erre fölhívja.

Más a Nemzetek Szövetségének jogi helyzete Danciggal szemben. Már a versaillesi szerződés 103. §-a kijelenti Dancig alkotmányáról, hogy „elle sera placée sous la garantie de la Société des Nations“. Igaz, hogy ennek a szerződésnek sem a garantáló, sem a garantált fél nem voltak alanyai, hiszen úgy a Nemzetek Szövetsége, mint Dancig csak később alakult meg; de a népszövetségi Tanács kifejezetten (1920. nov. 17.), Dancig hallgatólagosan elfogadta, mindkét fél állandóan e szerint járt el; egyébként is a garanciaviszony nemcsak szerződéssel, hanem hatalmi aktussal is létrejöhet. S ez az aktus megtörtént azáltal, hogy a Nemzetek Szövetsége készen nyilatkozott Dancig jelenlegi állapotának szükség esetén akár katonai hatalommal való megvédésére. Tehát megállapíthatjuk: Dancig és a Nemzetek Szövetsége között garanciakapcsolat áll fenn. Ennek lényege Dancig jelenlegi állapotának biztosítása. Közelebbi minőségét azonban a kapcsolatnak csak akkor állapíthatjuk meg, ha a Nemzetek Szövetsége lényegével tisztába jöttünk. Ha ugyanis a Nemzetek Szövetsége, mint egység garantál, akkor egyedi garancia, ha pedig a Nemzetek Szövetsége nem tekinthető egyetlen nemzetközi jogi személynek, akkor tagjai a garantálók és vitás lehet, hogy minden tagot külön terhelő egyedi, vagy kollektív garancia forog-e fenn. Ennek eldöntése már csak azért is fontos, mert mások az egyedi és mások a kollektív garancia hatásai.

Vannak, akik a Nemzetek Szövetségét nem tudván beosztani az államkapcsolatok egyik csoportjába se, sui generis alakatnak tartják;⁹⁰ *Hatschek*⁹¹ egyszerű közigazgatási uniónak,

⁹⁰ V. ö. *Oppenheim*: L. I. 320. l., *Larnaude*: La Société des Nations. 1920. 4. l., *Magyary*: Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. 1923. 5. l. stb.

⁹¹ *Hatschek*: Völkerrecht. 1923. 141. l.

Fischer-Williams testületnek, *Kelsen*⁹² szövetséges államnak, *Irk*.⁹³ az államszövetség és szövetséges állam közötti (utóbbihoz közelebb álló) alakulatnak, mások alliancenak mondják. Egyedül azok nézete indokolt, akik államszövetséget látnak benne, ha annak szokásos alakjaitól némileg eltér is (pl: nem csak állam lehet a tagja, tagjai háborút viselhetnek egymás ellen stb.). Az irodalom többsége⁹⁴ ezen a nézeten van. A Nemzetek Szövetsége, mint államszövetség, összállamisággal s így alkotmányjogi egységgel nem bír. Ez azonban nem érinti nemzetközi jogi személyiségét; ellenkezőleg, általánosan elismert, hogy az államszövetségeknek megvan az elvi képességük nemzetközi jogok és köteleességek szerzésére, vagyis nemzetközi jogi személyek;⁹⁵ sőt a Nemzetek Szövetsége nemzetközi jogi személyiségét azok is elismerik, akik sui generis alakulatnak tartják.

Hogy azután az államszövetség, jelen esetben a Nemzetek Szövetsége, milyen konkrét jogokat s köteleességeket szerezhethet, vagyis milyen terjedelmű a jogképessége, az a konkrét korlátozásoktól függ. A vélelem ugyanis mindig a korlátlan-
ság mellett van. Mivel pedig a Nemzetek Szövetsége jogképességét kifejezetten nem korlátozták, az irodalom többségének nézete szerint követ-, szerződés-, deliktum- és háború-jogképessége egyaránt megvan. Ebből pedig az következik, hogy Dancig alkotmányának garantálása a Nemzetek Szövetségét, mint nemzetközi jogi egységet jogosítja s terheli, nem pedig a tagállamokat. Tehát Dancig nem a tagállamokkal, hanem magával a Nemzetek Szövetségével, mint mesterséges nemzetközi jogi személlyel van garanciakapcsolatban, amiből következik, hogy ez a garancia nem a tagok kollektív, vagy éppen egyedi garanciája, hanem a szövetség, mint egység egyedi garanciája.

A garanciaviszonyról még csak annyit, hogy az nem hoz létre szoros kapcsolatot az érdekelt államok közt s ha

⁹² *Kelsen*: S. 320. l.

⁹³ *Irk*: B. 70. l.

⁹⁴ V. ö.: *Schücking-Wehberg*: i. m. 109. l., *Strupp*: G. 162. l., *Waldkirch*: Völkerrecht 1926. 186. l., *Verdross*: i. m. 111. l., *Schubert*: i. m. 56. l., *Fleischmann*: i. m. 382. l., *Corbett*: What is the League of Nations? G. 1924. 119. l., *Redslob*: D. 137. l., *Teghze*: i. m. 356. l. stb.

⁹⁵ V. ö.: *Liszt*: i. m., *Schücking-Wehberg*: i. m., *Bulmerincq*: Das Völkerrecht. 1889., *Gareis*: Institutionen des Völkerrechts. 1901. stb.

egyes fajok, melyekre rámutattunk, a nem paritásos uniók közé tartoznak is, ez a viszony a garantált állam szuverénitását nem érinti, hiszen nem irányítja, hanem csak őrzi az állam államhatalmát. Dancig szuverénitását tehát ez a kapcsolat egyedül nem érintette volna. Viszont láttuk, hogy Dancig nem szuverén állam, amiből következik, hogy Dancig nemzetközi jogi helyzetét a Nemzetek Szövetségével szembeni garanciális kapcsolat nem meríti ki.

b) A nem paritásos uniók végső faja a *protekciókapcsolat*, mely lényegesen különbözik a garanciaviszonytól. Míg ugyanis a garanciaviszony lényege valamely konkrét jogtárgy (pl. integritás, függetlenség, alkotmány) fennmaradásának és jelenlegi állapotban tartásának a biztosítása, addig a protekció az az államkapcsolat, amelynek következtében az erősebb fél a gyengébbet általában védeni köteles, a nélkül, hogy bármit is garantálna neki. A protekciókapcsolat a maga fogalmi tisztaságában nagyon ritkán merül fel a történelemben, azon egyszerű oknál fogva, hogy államok ingyen nem szokták elvállalni más állam védelmét, hanem ellenszolgáltatásul annak nemzetközi jogi képviseletét s esetleg a belső szuverénitást is korlátozó jogokat kívánnak maguknak, ezzel azonban a protekcióviszony átalakul a nemzetközi gyámság egyik fajává: protektorátussá. Az államok természetes önzéséből következik tehát, hogy a protekciókapcsolat csak nagyon ritkán és különleges okok hatóereje következtében jön létre. És ezen különleges okok épp a mi esetünkben, Dancig nemzetközi jogi helyzeténél, fennforognak.

Hogy Dancig mai helyzete létrejölessen, szükség volt nemcsak egy gyöngye államra, amely védelemre szorul, hanem egy olyan erőre is, amely hajlandó ezt a védelmet megadni anélkül, hogy cserébe magához ragadná Dancig külügyeinek intézését, amely tehát minden önzés nélkül nyújtja ezt a védelmet. Ez az erős személy: a Nemzetek Szövetsége. Alkalmasabb alanyt ilyen szövetség részére nem is képzelhetnénk. A Nemzetek Szövetségét nem mozgatja állami önzés, amely a viszonyt protektorátussá, majd annexióvá igyekeznék átváltoztatni: hiszen nincs is államisága. Más cél az, ami ezt a kapcsolatot létrehozta s ami rányomta bélyegét magára a kapcsolatra is, más cél, mint ami az átlagos államkapcsolatokat

mozgatja. Ez a cél a világbéke védelme. A világbékéé, ami soha és sehol nem volt még veszélyeztetve, mint ma Európa keletén. Értekezésem elején abból indultam ki s most oda térek vissza, hogy vannak vidékek földünk területén, melyek az emberi és állami érdekek kérlelhetetlen keresztútjában állanak s melyek ezért a világbékét állandóan veszélyeztetik; ilyen Dancig szabad város is. Lengyelországa nem lehet, mert német a lakossága, nemcsak nyelviileg, hanem érzelmileg is; Németország se tarthatta meg, mert ez a poraiból feltámadt Lengyelország érdekeivel ellenkeznék. Önállóságát viszont a két érdekelt féllel szemben már csak kis terjedelme következtében se tudta volna megvédeni. Egyetlen megoldás tehát a Nemzetek Szövetségének védelme volt, amely mindkét érdekelt félnél hatalmasabb, amely nem akar külön érdekeket érvényesíteni Danciggal szemben, mert ezzel még bonyolultabbá tenné az ottani érdekösszetűzéseket.

S hogy a Dancig—Nemzetek Szövetsége közti kapcsolatot (eltekintve most a köztük szintén fennálló garanciakapcsolattól) valóban protekciónak kell tekintenünk, az kitűnik a jogforrásokból. A versaillesi szerződés, mely Dancig egész létének alapja volt, kimondja 102. §-ában, hogy Dancig „sera placée sous la protection de la Société des Nations.“ A 103. § pedig, amellet, hogy Dancig alkotmányát is a Nemzetek Szövetsége garanciája alá helyezi és ezáltal a protekciókapcsolattól függetlenül egy garanciakapcsolatot is létesít köztük; bizonyos jogokat is biztosít a Nemzetek Szövetségének. Ezek a jogok azonban nem alakítják át a viszonyt protekturátussá, mert Dancig képviselétét nem viszik át a Nemzetek Szövetségére s így nemzetközi gyámságot nem idéznek elő.

A Nemzetek Szövetségének biztosított jogok nem a Nemzetek Szövetsége érdekében vannak (mint a protektoréi a protektor érdekében). Az alkotmány jóváhagyására azért volt joga, hogy annak békés jellegét ellenőrizhesse, mielőtt garantálja annak fenntartását s általában védelme alá helyezi Dancigot. Ugyanezért kívánhatja az alkotmány megváltoztatását is Dancigtól, ha annak védelmét az előmozdítja. Egy Dancigban székelő külszerv: a főbiztos szervezésére és annak közvetítő, bíraskodó és közigazgatási hatáskörrel ellátására pedig azért volt szükség, hogy a Nemzetek Szövetsége védelmi

feladatát a viták békés elintézésével megkönnyítse abban az irányban, amelyben leginkább van kitéve támadásoknak: t. i. Lengyelországgal szemben.

Mi tehát ennek a viszonyoknak a lényege? Az, hogy a Nemzetek Szövetsége védeni köteles Dancigot minden ellenszolgáltatás nélkül. Ez, mint láttuk, nem jelenti azt, hogy jogok nem illethetnek meg Dancig fölött, de a jogokat nem a védelem fejében, hanem a védelem céljából kapta. Sőt a neki biztosított jogok nemcsak Dancig korlátozásai, hanem jogot is adnak a Szövetségnek Dancig irányítására, hiszen ezek következtében az kénytelen békés irányú politikát folytatni, a „direkt akcióktól” úgy Lengyelországgal, mint más államokkal szemben tartózkodni s ehelyett a főbiztost hívni fel védelemre, alkotmányát aszerint változtatni, vagy hagyni érintetlenül, amint azt a Nemzetek Szövetsége kívánja stb. Az államhatalom irányításának — a Dancigra vonatkozó bizonyos fokú intézkedési jognak — a Nemzetek Szövetségére való átruházása pedig a Dancig fölötti főhatalomnak a Nemzetek Szövetségére való átruházását jelenti. Igaz, hogy a Nemzetek Szövetsége nem állam, de ez nem jelenti azt, hogy szuverén főhatalmat nem gyakorolhat, mert a szövetség hatalma nem emelkedik ugyan a tagok fölé, összállammá foglalván azokat, de mégis a tagoké-
től különböző új hatalom, amit nagyon helyesen illet *Redslob*:⁹⁶ „domination latérale, rayonnante, extra-périphérique” névvel. Önálló nemzetközi jogi léte, önálló jogai és kötelességei lévén, semmi akadálya sincs annak, hogy szuverén főhatalma is lehessen. Ez ma már általában elismert s Dancigtól eltekintve is van gyakorlati jelentősége: gondoljunk csak pl. a Saarterület jogi helyzetére.⁹⁷

Tehát Dancig a Nemzetek Szövetségével nemcsak garancia-, hanem protekciókapcsolatban is van.

II. Az „állami szolgálat” jellegű korlátozások.

Az eddigiekben teljesen tisztázódott Dancignak a Nemzetek Szövetségével szemben való jogi helyzete.

⁹⁶ *Redslob*: D. 140. I.

⁹⁷ Ellenkezőleg *Bileski* a *Wörterbuch des Völkerrechts* II. 14. I.-án, ki szerint biz. kivételektől, mint pl. a kath. egyház, eltekintve, csak állam lehet szuverén, tehát a Nemzetek Szövetsége nem.

Annál kevésbé áll ez Lengyelországgal szemben való jogi helyzetére, melyről eddig csak azt a negatívumot tudtuk megállapítani, hogy nem államkapcsolat.

Milyen természetűek Lengyelországnak Dancigra vonatkozó jogai? E jogok nagyrésze az u. n. állami szolgálat fogalma elé esik.

A szolgálat magánjogi fogalom s így a nemzetközi jogba a patrimonialis államfelfogás idején került bele, amikor még az államterületet az államfő magántulajdonának képzelték el. A ma uralkodó közjogi felfogás szerint azonban az államterület nem tárgya, hanem térbeli hatásköre az államhatalomnak s így magánjogi értelemben vett szolgálattal terhelni nem lehet. Vagyis a mai állami szolgáltnak nevezett jogosítványok egészen más természetűek, mint a magánjogi szolgálatmak⁹⁹ s a hasonlóság köztük csak annyi, hogy míg a magánjogi szolgálat a tulajdon, addig az állami szolgálat a területi fenség részkorlátozása (azaz a belőlük folyó jogoknak csak egy részét viszik át másra). Tehát míg a régi felfogás⁹⁹ az állami szolgálomban dologi korlátozást látott, addig az újabb felfogás, melyhez mi is csatlakozunk, tagadja annak — a magánjogból kölcsönzött — dologi jellegét.¹⁰⁰ Helyesen mutat rá ez a felfogás, hogy az állami szolgáltnak nem rendelkeznek a dologi jogok leglényegesebb kitérűmaival: nem abszolút természetűek, tehát nem érvényesíthetők minden állammal szemben; a területnek más államra való átszállása esetén nem maradnak fenn s a „szolgáló telken” uralkodó új államot nem

⁹⁹ Ellenkezőleg *Verdross*: i. m. 189. l., aki szerint nincs lényeges különbség nemzetközi jogi és magánjogi szolgálat közt, mert előbbiek nem dologi természetűek ugyan, de dologi s kötelező jog közt nincs lényeges különbség, „da auch diese (t. i. a magánjogi szolgáltnak) als Zuständigkeiten zur Setzung von bestimmten Handlungen zu erfassen sind.“ Sőt még az se jelent különbséget, szerinte, hogy a szolgálat, dologi jellegénél fogva, a jogutódot is kötelezi, mert az államok, alá lévén vetve a nemzetközi jognak, erre szintén kötelezhetők.

⁹⁹ V. ö.: *Clauss*: Die Lehre von den Staatsdienstbarkeiten. 1884. 200. l., *Oppenheim*: L. I. 435. l., *Teghze*: i. m. 231. l., *Stowel*: i. m. 59. l.

¹⁰⁰ V. ö. *Buza*: i. m. 87. l., *Schroeder*: i. m. 77. l., *Bulmerincq*: i. m. 49. §., *Gareis*: i. m. 71. §., *Liszt-Fléischmann*: i. m. 132. l., *Redslob*: D. 150. l., *de Louter*: Le droit international public positif. 1920. 336. l., *A. D. Mc. Nair*: So — called. State Servitudes. B. 1925. 126. l., *Strupp*: G. 98. l.

terhelik. Ez esetben azonban szolgálatnak kell tekintenünk az állam területi fenségjogának mindenemű részkorlátozását, ami államkapcsolatot nem idéz elő. Vagyis éppolyan kötelmi viszony, mint bármely más nemzetközi szerződés, amelyektől csak a nagyobb állandóság s az állam belső hatalmára (területi fenségére) való vonatkozás különbözteti meg. Ez azonban nem lényegbeli különbség s így az állami szolgálatokat a nemzetközi jogi szerződések egy különleges fajtájának kell tekintenünk.¹⁰¹

Tehát az állami szolgálat a nemzetközi jogi szerződések egy különleges faja s így jogosult az irodalom nagy részének¹⁰² az a felfogása, hogy a Dancigot korlátozó lengyel jogok nagy része állami szolgálat.

Kivételt ez alól legfeljebb a külügyekre és a vámunióra vonatkozó lengyel jogok képeznek, melyek nem korlátozzák közvetlenül Dancig területi fenségét; de a két állam közti viszony uralkodó motivumát kétségtelenül az állami szolgálat természetű jogosítványok alkotják.

(F) Végeredmény.

Végeredményünk tehát a következő:

Dancig természetes nemzetközi jogi személy, vagyis állam; jogképessége csaknem teljesen korlátlan, cselekvőképessége azonban erősen korlátozott; szuverénitással nem bír.

Nemzetközi jogi helyzetének különös szint az a kettős viszony ad, amelyben egyrészt Lengyelországgal, másrészt a Nemzetek Szövetségével szemben áll.

Lengyelországgal szembeni viszonya nem államkapcsolat; sőt állami szolgálatnak is csak részben — bár uralkodó motivumaiban — tekinthető; mivel, mint láttuk, vannak benne állami szolgálatnak nem tekinthető jogok is. Ezért leghelyesebb olyan sui generis viszonyt fölfogni, amelynek következtében Lengyelországnak csak korlátozó jogai vannak (a Visztu-

¹⁰¹ V. ö.: Eduardo Bideau; i. m. 224. l.: „Se entiende por servidumbres internacionales las restricciones convencionales que en favor de otra nación se imponen a la soberanía de un Estado.”

¹⁰² V. ö.: Loening: Pr. 489. l., Crusen: Šrupp: W.-ban 137. l., Böhmert: i. m. 695. l., Lewinsky: i. m. 59. l.

lán át a tengerhez való kijuthatás céljából) Danciggal szemben, de hatalmat fölötte nem gyakorol.¹⁰³

A Nemzetek Szövetségével szembeni viszonya kettős államkapcsolat: garancia- és protekcióviszony. Már maga a kapocs kettőssége is különlegessé tenné helyzetét, de méginkább azzá teszi a vele kapcsolatban álló nemzetközi jogi személynek: a Nemzetek Szövetségének különleges volta. Jól mondja *Redslob*,¹⁰⁴ hogy ez az alapvető különbség, mely közte és a hozzá többé-kevésbé hasonlatos nemzetközi jogi alakulatok közt fennáll. Egész jogi alkatán meglátszik, hogy nem egy állam, vagy államkonzorcium áll fölötte, amelynek célja hatalmi és nyereszkedő politika folytatása, hanem egy magasabb céloktól és emberséges szellemtől áthatott szövetség.

És ha Dancig államisága ki fogja állani azt a tűzpróbát, melybe a német érvényesülés jövőendő területeit keleten látó német tudomány,¹⁰⁵ a versaillesi szerződést ostromozó német politika¹⁰⁶ és a tengerre való kijutásért mindenrekész lengyel törekvések állították: azt egyedül csak a Nemzetek Szövetségével való kapcsolatának köszönheti, amelynek fel kell ugyan áldoznia a szuverénitását, de amely cserében megvédi államiságát.

¹⁰³ Hasonlóan *Clunet* a *Journal de droit international*. 1920. 483. lapján: „la Ville Libre de Dantzig n'est pas, pour la Pologne, un État voisin quelconque, neutre et indifférent, mais un véritable „second“, et même un associé *sui generis*, au moins dans la vie international“. U. így *Lewis*: i. m. 100. l.: „...Danzig's international status is... *sui generis*“, stb. *Hostie*: i. m. 613. l. viszont ezt nem tartja kielégítő megoldásnak, mert „Dire d'une situation qu'elle est *sui generis* constitue une affirmation utile en vue d'écarter les fausses assimilations, mais son utilité s'arrête là“. Szerintünk azonban már ez is eredmény.

¹⁰⁴ *Redslob*: D. 155. l.

¹⁰⁵ V. ö.: *Hofman*: Das deutsche Land und die deutsche Geschichte. 1923. 603. l.

¹⁰⁶ V. ö.: *Ziegler*: Einführung in die Politik. 1929. 12. l.

Die völkerrechtliche Lage der Freien Stadt Danzig.

Es soll hier untersucht werden, welche Konsequenzen aus der spezifischen völkerrechtlichen Stellung der Freien Stadt Danzig abzuleiten sind, und zwar in Bezug:

- I. auf sie selbst:
- II. auf das Verhältnis, in dem sie mit den übrigen Staaten, in erster Linie mit dem Völkerbunde und mit Polen, steht.

I.

Die völkerrechtliche Stellung Danzigs an sich wird geklärt sein, wenn die folgenden Fragen beantwortet sind:

1. Kann Danzig überhaupt (in abstracto) ein Träger völkerrechtlicher Pflichten und Rechte, also *völkerrechtliches Rechtssubjekt* sein? (Persönlichkeit).
2. Gründet sich seine Rechtssubjektivität auf eine allgemeine oder auf eine Ausnahmsregel? (Privatrechtlich gesprochen: ist es eine natürliche oder eine juristische Person?); d. h. ist es ein *Staat* oder nicht?
3. Ist es *souverän*?
4. Kann es konkrete Pflichten und Rechte haben (*Rechtsfähigkeit*), und kann es diese selbst ausüben? (*Handlungsfähigkeit*).

ad 1.

Die völkerrechtliche *Rechtssubjektivität* hängt von der ausdrücklichen oder stillschweigenden (de facto) Anerkennung (reconnaissance) durch die übrigen Mitglieder der Völkerrechtsgemeinschaft ab.

Die Signatarmächte des Versailler Friedensvertrages ha-

ben Danzig als Völkerrechtssubjekt anerkannt und über seine „auswärtigen Angelegenheiten“ verfügt; dasselbe hat auch der Völkerbund getan, indem er seine Verfassung genehmigt und garantiert hat. Die Völkerrechtssubjektivität ist also Danzig nicht abzusprechen.

ad 2.

Die Entstehung des *Staates* ist ebensowenig eine völkerrechtliche Frage, wie die Geburt des Menschen ein öffentlich-rechtliches Problem ist. Der Staat ist gegeben, sobald eine, mit einem Gebiete verknüpfte, eigene Obergewalt, die geeignet ist, eine dauernde Ordnung zu halten, sich über einem Volke ausgebildet hat.

Diese eigene Obergewalt ist im Fall Danzigs vorhanden. Dies folgt schon aus jener negativen Tatsache, dass die Gewalt, die auf seinem Gebiete zur Geltung gelangt, weder als die Obergewalt der alliierten Hauptmächte, noch als die des Völkerbundes, noch als die Polens zu erachten ist. Die Alliierten hatten nämlich zur Zeit der Entstehung der Freien Stadt ihre Staatsgewalten zurückgezogen und der Pariser Vertrag, auf den sich die gegenwärtige Stellung Danzigs gründet, ist nicht mehr von ihnen geschlossen worden. Der Wirkungskreis des Völkerbundes in Danzig ist: zu schützen und zu garantieren; die Verfassung ist nicht von ihm, sondern von Danzig (allerdings mit seiner Genehmigung) gegeben worden; ebenso ist Danzig und nicht der Bund berechtigt, diese zu ändern; also kann die Obergewalt auch nicht dem Bunde gehören. Endlich kann diese auch nicht bei Polen sein; das Gebiet Danzigs ist ja kein polnisches Gebiet, seine Bürger sind keine polnischen Staatsbürger, die polnischen Rechte sind nur eine Einschränkung seiner Gewalt. Also ist diese Gewalt die eigene (originelle) Obergewalt Danzigs; das Gebiet, wo sie zur Geltung gelangt, ist Danziger Staatsgebiet, die dortigen Bürger sind die Staatsbürger von Danzig (V. V. §. 105.). Danzig ist ein Staat.

ad 3.

Souveräne Staaten sind, meines Erachtens, jene Staaten die nur durch die mit ihrer Mitwirkung gesetzten Völkerrechtsnor-

men verpflichtet sind;* nicht souveräne Staaten sind jene, die auch ohne ihre Mitwirkung und Beistimmung verpflichtet werden können.

Danzig durfte seine Verfassung nur mit Zustimmung des Völkerbundes zustandebringen und darf sie nur mit dieser umändern, ja der Völkerbund kann von ihm eine Verfassungsänderung beanspruchen. Danzig ist also nicht souverän.

ad 4.

a) *Die Rechtsfähigkeit* Danzigs ist voll, denn es besitzt in Verkehr mit den übrigen Mitgliedern der Völkerrechtsgemeinschaft das *ius belli ac pacis*, *ius legationum*, *ius foederum ac tractatum* und das *ius delicti*.

Das „*ius belli ac pacis*“ gebührt Danzig, einerseits, weil seine dauernde Neutralisierung nicht anerkannt worden ist, andererseits, weil es infolge seines Verhältnisses zu Polen in einem eventuellen polnischen Kriege nicht für neutralisiert zu

* Wir halten die üblichen Definitionen der Souveränität für nicht annehmbar. Wenn die Souveränität eine völlige rechtliche *Schrankenlosigkeit* bedeutete (Bodin, Rivier, Burgess, Concha, Teghze, Wheaton, Liszt, Heller usw.), würden wir kaum einen souveränen Staat finden können (nach Hold-Ferneck stünde die Souveränität in der Tat nur den Grossmächten zu; unseres Erachtens auch diesen nicht.) Man kann nicht sagen, dass die Schranken des Souveränen Staates *Selbsteinschränkungen* sind (Jellinek, Esmein, Ferdinandy); dies wäre erst dann der Fall, wenn die Staaten diese Einschränkungen einseitig und wann immer aufheben könnten, und da dies nicht so ist, sind diese Einschränkungen ebenso Schranken durch die Rechtsordnung, wie jene, die nichtsoveränen Staaten einschränken. Die *inhaltliche Milde* der Einschränkungen (Bideau, W. F. Schubert, Brentano-Sorel usw.) kann auch nicht entscheidend sein, einerseits, weil diese keine genaue Grenze gibt, andererseits, weil es unter den allgemein als souverän anerkannten Staaten auch solche gibt, die in ihren Interessen am drückendsten eingeschränkt sind (z. B. die Schweiz, die besiegten Staaten). Auch die *ausschliessliche Völkerrechtsunmittelbarkeit* (Verdross) kann nicht das Wesen der Souveränität sein, denn in diesem Fall hätten die Staaten, die noch nicht Mitglieder der Völkerrechtsgemeinschaft sind (z. B. ehemals China), wie auch die Staaten, die allein in der Welt existierten (ein eventuelles Pan-Universum, das ehemalige römische Reich) keine Souveränität, — was evident nicht der Fall ist. Und da wir auch jene Anschauung für unannehmbar halten, die (Politis. Chklaver) den Begriff der Souveränität im Völkerrechte für überflüssig ansieht, haben wir sie in obigem Sinne definiert.

halten wäre. Dieses Recht ist allein dadurch eingeschränkt, dass es gegen Polen keinen Krieg führen darf, weil die friedliche Erledigung der Streitigkeiten zwischen ihnen geregelt ist.

Auch das „*ius legationum*“ kommt Danzig zu; laut richtiger Auffassung (vgl. *Damme*) ist ja nur die Führung und nicht die Leitung seiner auswärtigen Angelegenheiten auf Polen übergegangen. Nicht das Recht, Gesandte zu entsenden und zu empfangen, ist auf Polen übergegangen, sondern allein die Ausübung dieses Rechtes, was aber die Einschränkung der Handlungs- und nicht die der Rechtsfähigkeit ist.

Dasselbe kann vom „*ius foederum ac tractatum*“ gesagt werden. Auch dieses kommt Danzig zu, und seine Ausübung allein (auch das nicht in jedem Falle) ist auf Polen übergegangen. Das zeigt das Beratungsrecht Danzigs in jenen Fällen, wo Polen einen, auch Danzig berührenden Vertrag schliessen will. Und dies ist nur scheinbar ein blosses *votum consultativum*, weil der Oberkommissär des Völkerbundes von dem Ergebnisse der Beratungen in Kenntnis zu setzen ist; dieser darf gegen die Verträge, die gegen die Interessen Danzigs verstossen, sein „*Veto*“ anmelden. Polen hat im Verträge deutlich auszudrücken, wenn es diesen auch im Namen Danzigs schliesst, usw.

Endlich gebührt auch das „*ius delicti*“ Danzig, es kann ja die Verträge verletzen, durch welche es verpflichtet ist. Die mittelbare Haftung Polens ist jedoch nicht ausgeschlossen, falls seine Organe im Namen Danzigs ein völkerrechtliches Unrecht begehen.

b) Die *Handlungsfähigkeit* Danzigs ist sehr eingeschränkt. Da die Führung seiner auswärtigen Angelegenheiten Polen zukommt, übt Polen das *ius legationum* und das *ius foederum ac tractatum* an seiner Statt aus. Innerhalb gewisser enger Schranken gebührt ihm jedoch auch die Handlungsfähigkeit. So das schon erwähnte Beratungsrecht, das Recht zu den internationalen Kongressen Sachverständige zu entsenden, das Recht, dem polnischen Exequatur der Konsuln, die den Sitz auf seinem Gebiete haben, zuzustimmen, oder die Zustimmung abzuschlagen, usw. In zwei Beziehungen, gegen den Völkerbund und gegen Polen ist ja seine Handlungsfähigkeit ganz schrankenlos; ihnen gegenüber also kann es selbst das Recht

des Vertragsabschlusses, der Entsendung und des Empfanges von Vertretern ausüben.

c) In Verbindung mit den obigen Einschränkungen tauchte das Problem auf, ob Danzig Mitglied der „Organisation der Arbeit“ werden könne. Die Frage ist umstritten. Der Ständige Internationale Gerichtshof hat negativ entschieden. Aber wir halten die Auffassung derjenigen für richtiger, die es für möglich halten. Ebenso könnte Danzig auch Mitglied des Völkerbundes werden. Ist es auch richtig, dass Danzig nicht souverän ist und dass seine Handlungsfähigkeit sehr eingeschränkt ist, so verlangt doch Art. 1. der Völkerbundsatzung als Vorbedingung der Bundesmitgliedschaft weder die Souveränität, noch die völlige Handlungsfähigkeit. Die Kleinheit seines Gebietes ist als ernstes Argument gegen diese Anschauung ebenfalls kaum anzuführen (Luxemburg). Es ist wahr, dass das Ansuchen um die Mitgliedschaft eine Handlung wäre, die zu dem Kreise der auswärtigen Angelegenheiten gehört, dennoch halte ich den Standpunkt der Literatur für nicht annehmbar, welche die Mitgliedschaft Danzigs überhaupt nicht oder höchstens nur dann für möglich halten, wenn Polen um die Mitgliedschaft ansucht. Die Handlungsfähigkeit Danzigs gegenüber dem Völkerbunde ist nämlich nach spezieller Regel eine volle.

II.

Prüfen wir jetzt, ob die Einschränkungen, die die spezifische völkerrechtliche Stellung Danzigs charakterisieren:

1. zwischen ihm und irgendeinem anderen Völkerrechtssubjekte eine Staatenverbindung zustande gebracht haben;

2. ob diese (wenigstens zum Teil) für Staatsdienstbarkeiten zu halten sind;

3. ob sie, wenn sie eventuell weder der einen, noch der anderen Gruppe zu teilen sind, gewöhnliche völkerrechtliche Verträge sind.

ad 1.

Wir nennen Staatenverbindung das Verhältnis politischer und rechtlicher Natur, dauerhaften Charakters, das zwischen Staaten (oder zwischen anderen, aus Staaten zusammengesetzten Völkerrechtssubjekten) zustande gekommen ist. Dieses Verhältnis kann auf Parität beruhen oder nicht. Hier kann allein jenes in Betracht kommen. Unter diesen Begriff gehören: die völkerrechtliche Vormundschaft (die sich heute

schon in drei Gestalten herauskristallisiert hat: das Mandat, die Suzeränität und das Protektorat), das Garantieverhältnis und die Protektion.

A) Die Fälle der völkerrechtlichen Vormundschaft.

a) Unter den völkerrechtlichen *Mandaten* zeigt die Stellung der A) Mandate eine Ähnlichkeit mit der Stellung Danzigs, weshalb *Makowski* und *M. Lewis* zwischen ihnen eine gewisse Parallele zu ziehen veranlasst wurden. Aber es gibt ausser der Ähnlichkeit auch so bedeutende Abweichungen, dass Danzig keineswegs als ein völkerrechtliches Mandat angesehen werden kann. Die Einschränkung Danzigs ist ja für Polen geschehen, die der Mandatsländer für sich selbst. Die Mandatarmacht hat auf die Mandatsländer einen viel stärkeren Einfluss, als Polen auf Danzig; sie hat über das Mandat dem Völkerbunde jährlich einen Bericht zu erstatten und die Einwohner der Mandatsländer sind berechtigt dem Völkerbunde Petitionen einzureichen — was bei Danzig gleichfalls nicht der Fall ist.

b) Staaten unter *Suzeränität* heissen jene, deren völkerrechtliche Rechtsfähigkeit völlig oder grösstenteils fehlt und deren entsprechende Rechte auf einen anderen Staat (auf den Suzerän) übertragen worden sind; ihre übrigen Rechte bleiben jedoch unberührt (man nennt sie zu Unrecht auch halbsouveräne Staaten). Dieser Begriff kann nicht auf die Lage Danzigs angewandt werden, weil seine Rechte weder auf den Völkerbund, noch auf Polen übertragen worden sind. Es ist wahr, dass Polen Danzigs auswärtigen Angelegenheiten fast in jeder Beziehung führt, aber, wie schon gesagt, dies bedeutet allein die Beschränkung seiner Handlungsfähigkeit und nicht diejenige seiner Rechtsfähigkeit.

c) Das *Protektorat* bedeutet jene Staatenverbindung, in der das eine Mitglied das andere zu schützen verpflichtet ist; demgegenüber kommt ihm aber das Recht zu, das andere in allen oder in bestimmten völkerrechtlichen Beziehungen zu vertreten. Diese Verbindung ist auf die Lage Danzigs ebenfalls nicht anwendbar. Es steht mit dem Völkerbunde in keiner solchen Verbindung, weil dieser wohl verpflichtet ist, es zu schützen, aber die völkerrechtliche Vertretung Danzigs ihm nicht gebührt. Auch Polen kommt das Protektorat über Danzig.

nicht zu, weil es zwar innerhalb gewisser Grenzen das Recht der Vertretung Danzigs ausübt, aber nicht verpflichtet, ja nicht einmal berechtigt ist, es zu schützen. Auch von Rumpfprotektorat (*Schroeder*) oder von „protectorat limité“ (*Chklaver*) kann keine Rede sein, denn das Protektorat ist, falls es ihm an irgendeinem Bestandteile fehlt, kein Rumpfprotektorat, sondern überhaupt kein Protektorat.

B) Die Garantie.

Das Garantierverhältnis bedeutet die Verpflichtung, irgend etwas Vorhandenes (den Gegenstand der Garantie) im gegenwärtigen Rechtszustande zu bewahren. Als eine Staatenverbindung kann jedoch nur die Garantie ständigen und rechtlichen Charakters angesehen werden. Deshalb fallen die provisorischen Garantien und die Scheingarantien aus dem Kreise unserer Interessen. Die Lage ist auch bei den gegenseitigen Garantien dieselbe. Der Gegenstand der Garantieverbindung kann sehr verschieden sein; z. B. die Integrität des Gebietes, die Unabhängigkeit, die Verfassung, usw. In Anwendung dieses Begriffes auf Danzig: dieser Begriff kann auf sein Verhältnis mit Polen nicht angewendet werden, wohl aber auf sein Verhältnis mit dem Völkerbunde. Der Art. 103. des Versailler Friedensvertrages besagt, dass seine Verfassung unter die Garantie des Völkerbundes gestellt werden solle, was (nach dem Zustandekommen des Völkerbundes) auch der Rat bestätigt hat; Sowohl der Bund, wie auch Danzig haben im Zustandebringen der Danziger Verfassung, und auch in ganzen späteren Leben Danzigs dieser Garantie gemäss gehandelt. Diese Verbindung besteht zwischen Danzig und dem Völkerbunde, als einheitlicher völkerrechtlicher juristischer Person. Dieser ist als Garantiemacht anzusehen und nicht seine Mitglieder.

C) Die Protektion.

Protektionsverbindung bedeutet eine solche Staatenverbindung, in der das eine Mitglied das andere überhaupt zu schützen hat, ohne irgendeine Garantie eines konkreten Rechtsobjektes; und ohne dass die völkerrechtliche Vertretung übertragen würde. Eben darum kommt diese Verbindung sehr selten vor; weil ein Staat, wenn er den Schutz eines anderen übernimmt, dies nicht ohne Gegenleistung durchführt, sondern in

der Regel auch die Führung, ja die Leitung seiner auswärtigen Angelegenheiten an sich bringt; dadurch wandelt sich aber die Verbindung in ein Protektorat. Dass diese Verbindung zwischen Danzig und dem Völkerbunde doch zustande kommen konnte, wurde nur möglich infolge der spezifischen Gestaltung des Völkerbundes, den kein Streben nach Annexion und kein staatlicher Eigennutz vorwärtstreibt. Der Völkerbund hat wohl gewisse Rechte gegenüber Danzig bekommen, aber nicht in seinem eigenen Interesse, sondern um seinen Wirkungskreis (den Schutz und die Garantie Danzigs bzw. seiner Verfassung) ausüben zu können; die Vertretung Danzigs kommt ihm überhaupt nicht zu.

*

Wir sehen also, dass Danzig mit dem Völkerbunde in einer doppelten Staatenverbindung (in Garantie- und Protektionsverbindung) steht; sein Verhältnis mit Polen ist jedoch keinerlei als Staatenverbindung anzusehen.

ad. 2.

Die Staatsdienstbarkeit ist ein obligationsrechtliches Verhältnis, wie die übrigen durch einen völkerrechtlichen Vertrag geschaffenen Verhältnisse, von denen sie allein die grössere Ständigkeit und die Beziehung auf die Gebietshoheit des Staates unterscheidet.

In Anwendung dieses Begriffes auf Danzig: solche Rechte kommen dem Völkerbunde Danzig gegenüber nicht zu; einige der Rechte Polens (nämlich jene, welche die Gebietshoheit einschränken) sind jedoch als Staatsdienstbarkeiten anzusehen.

ad 3.

Danzig steht mit dem Völkerbunde in einer doppelten Staatenverbindung; gegenüber Polen ist es Gegenstand von Staatsdienstbarkeiten. Es gibt aber einige Einschränkungen (so in erster Linie das Vertretungsrecht Polens) die weder der einen, noch der anderen Gruppe zugeteilt werden können. Infolgedessen ist es — meines Erachtens — richtiger, das ganze Verhältnis zwischen Danzig und Polen (einschliesslich der Staatsdienstbarkeiten), als eine einheitliche Verbindung „sui generis“ aufzufassen.

Névjegyzék.

Alvarez: 17, 56.
 Ambrózy: 54.
 Anzilotti: 15, 38, 43, 49, 50, 57.

Balogh: 42, 51, 54.
 Bideau: 43, 67.
 Bileski: 65.
 Bodin: 42.
 Boghitchevitch: 58.
 Böhmert: 5, 12, 13, 14, 17, 40, 60, 67.
 Brown: 38.
 Bulmerincq: 62, 66.
 Bumke: 6.
 Burgess: 42.
 Buza: 9, 66.

Cavaglieri: 27, 37.
 Chklaver: 38, 40, 41, 46, 47, 48, 59.
 Clauss: 66.
 Clunet: 57, 68.
 Concha: 42.
 Corbett: 62.
 Crusen: 46, 67.

Damme: 17.
 Davis: 17.
 Despagnet: 42, 56.
 Donati: 38.
 Duguit: 17, 37.

Engelhardt: 4.

Fauchille: 17.
 Ferdinandy: 38, 42.
 Finaly: 17.
 Fischer-Williams: 62.

Gairal: 56, 57.
 Gareis: 62, 66.
 Garner: 37, 65.
 Gidel: 27.
 Gonsiorowski: 12, 13, 41.

Hachenburger: 58.
 Hatschek: 61.
 Heilborn: 56.
 Hegel: 41.
 Heller: 42.
 Hofman: 68.
 Hold v. Ferneck: 11, 36, 41, 43, 44, 46.
 Hostie: 46, 48, 56, 68.
 Huber: 12, 49, 50.
 Hurst: 30, 47.

Irk: 37, 38, 54, 62.
 Ishii: 33.

Jellinek: 9, 42, 58.

Kant: 42.
 Kaufmann: 4, 27.
 Kelsen: 36, 37, 38, 51, 56, 62.
 Kraus: 16, 35.
 Kunz: 42.

Langhans: 54, 56.
 Lannoy: 8, 58.
 Lansing: 41.
 Larnaude: 61.
 Le Fur: 27.
 Levesque: 13, 20, 45, 46.
 Lewis: 52, 68.
 Limburg: 27.
 Liszt: 42, 54, 62.
 Liszt-Fleischmann: 37, 58, 66.
 Loening: 66.

Makowski: 13, 18, 41, 52, 58.
 Magyary: 61.
 Mc Nair: 66.
 Miceli: 36.
 Molnár: 38, 42.
 Morellet: 41.

Nagy: 38.

- Oppenheim: 37, 46, 54, 56, 58, 61, 66.
 Paulsen: 41.
 Pieuffer: 60.
 Pic: 53.
 Piccioni: 17, 46, 49, 58.
 Pilotti: 30, 47.
 Politis: 38, 41.
 Redslob: 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 18,
 22, 32, 35, 38, 40, 46, 56, 58, 62,
 65, 66, 68.
 Rehm: 10, 37.
 Rivier: 42, 54, 56.
 Rudolph: 7, 56.
 Salmond: 38.
 Salivoli: 36.
 Schoenborn: 7.
 Schroeder: 4, 5, 6, 7, 10, 12, 13, 40,
 46, 47, 56, 58, 59, 66.
 Schubert: 38, 62.
 Schücking: 27.
 Schücking-Wehberg: 12, 18, 38, 40,
 46, 49, 50, 54, 54, 56, 58, 62.
 Somló: 38.
 Stowel: 41, 66.
 Stoyanovsky: 53.
 Strupp: 56, 62, 66.
 Szent-Istvány: 48.
 Teghze: 9, 38, 42, 62, 66.
 Tigler: 57.
 Tomcsányi (J.): 3.
 Tomcsányi (M.): 38.
 Ullmann: 56.
 Vanselow: 41, 47, 58, 59.
 Verdross: 37, 38, 43, 46, 54, 62, 66.
 Wagner: 16.
 Waldkirch: 62.
 Weiss: 17.
 Weninger: 41, 47, 59.
 Ziegler: 68.

Rövidítések.

- A: Recueil des avis consultatifs.
 - B: British Year-Book of International Law.
 - D: Danziger Neueste Nachrichten.
 - G: Revue générale de droit international public.
 - I: Rivista di diritto internazionale.
 - J: Deutsche Juristische Zeitung.
 - M: Magyar Jogi Szemle.
 - R: Revue de droit international et de la législation comparée.
 - Rev. de droit int.: Revue de droit international.
 - T: The American Journal of International Law.
 - V: Zeitschrift für Völkerrecht.
 - W: Recht und Wirtschaft.
 - Z: Zeitschrift für Rechtsphilosophie.
-

XB 14929 1

EGY-22

Tartalom.

	Oldal
I.	
<i>Dancig helyzete jogtörténelmi szempontból</i>	3
II.	
<i>Dancig szabad város helyzete jogtartalmi szempontból</i>	12
1. Jogforrások	12
2. Dancig szabad város helyzetét megállapító tételes nemzetközi jogszabályok	16
A) A Lengyelország—Dancig közötti viszony	16
B) A Nemzetek Szövetsége—Dancig közötti viszony	31
III.	
<i>Dancig szabad város helyzete jogfogalmi szempontból</i>	36
A) Dancig nemzetközi jogi személyisége	36
B) Dancig államisága	38
C) Dancig szuverénitása	41
D) Dancig nemzetközi jogi jog- és cselekvőképessége	47
E) Dancig korlátozásának jellege	51
I. Dancig, mint egy nem paritásos államkapcsolat tagja	51
II. Az állami szolgálat jellegű korlátozások	65
F) Végeredmény.	
*	
Zusammenfassung in deutscher Sprache	69
Névjegyzék	77
Rövidítések	79

87 1/91

V B

1.05.86

ABHANDLUNGEN
DES RECHTS- U. STAATSWISSENSCHAFTLICHEN INSTITUTS
DER UNG. KÖN. FRANZ JOSEF-UNIVERSITÄT IN SZEGED

1.

DIE VÖLKERRECHTLICHE LAGE DER FREIEN STADT DANZIG

(DEUTSCHER AUSZUG)

VON

Dr. JOSEF SZABÓ

HERAUSGEGEBEN VON DER GESELLSCHAFT DER FREUNDE DER UNIVERSITÄT MIT
HILFE DER FRANZ JOSEF-UNIVERSITÄT UND DES ROTHERMERE-FONDS

S Z E G E D
SZEGED STÄDTISCHE DRUCKEREI UND BUCHVERLAG A. G.
1934